

FELSEFE

KONU ÖZETLİ SORU BANKASI

Onur Tuluk

- Kavramlarla Konu Özeti
- Kazanım Odaklı Konu Testi
- Kazandıran ÖSYM Testi
- Kurgusal Beceri Temelli Testler

 FELSEFE ATÖLYESİ'nden

DETAYLI
VIDEO
ÇÖZÜMLÜ

4K
YAYINLARI

Sevgili Öğrenciler ve Değerli Öğretmenler,

4K TYT Felsefe Konu Özetli Soru Bankası, eski tarzı kopyalamadan, güncel müfredatı, kazanımları ve TYT soru tarzını göz önünde bulundurularak hazırlanmış özgün bir çalışmadır.

Bilindiği gibi üniversite sınavlarında YKS'ye geçiş ile birlikte okuduğunu kavrama ve doğru şekilde yorumlamaya yönelik sorular ağırlık kazanmış, soruların daha uzun parçalar içerdiği görülmüştür. Türkçe Testi ve Din Kültürü Sorularında daha çok felsefi ve entelektüel kavrama yer verilmeye başlanmıştır.

Öte yandan Lise felsefe müfredatında da önemli değişiklikler olmuş, 10. Sınıf Felsefe dersi felsefeye sistematik bir giriş, 11. Sınıf kitabı ise felsefenin tarihsel dönemler içindeki başlıca sorunları ve temsilcilerine yer vermiştir. Böylece 20-25 yıl aradan sonra felsefe tarihi yeniden müfredata eklenmiştir.

Felsefe derslerindeki bu değişiklik pandemi gölgesinde yapılan son iki sınavda (2020 ve 2021 YKS'de) hissedilir düzeyde etkili olmamış, yeni konular birer ikişer soru ile üniversite adaylarını karşısına çıkartılmıştır. 2022 YKS'de müfredat değişikliğinin etkisini daha fazla görmemiz mümkün olabileceği gibi, soru tarzının da yine daha çok yorum ağırlıklı olması mümkündür.

4K Yayınları Konu Özetli Felsefe Soru Bankası işte bu iki önemli (soru tarzındaki ve müfredattaki) değişikliğin ortaya çıkarttığı bir ihtiyaca cevap vermek amacıyla hazırlanmıştır.

4K

1

Kavramlarla Konu Özeti bölümünde konuların temel mantığı, kazanımların tanımladığı içerik aşılmadan, özet şeklinde sade bir anlatımla sunulmuştur.

2

Kazanım Odaklı Konu Testi bölümünün odak noktasında Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar yer almakta olup bu testlerde yer alan sorular konuyu öğretici, temel kavramları sorgulayan düzeydedir.

3

Kazandıran ÖSYM Testi özellikle son yıllarda gerçekleştirilen TYT ve MSÜ sınavlarında yaşanan değişim ve dönüşümlerin analiz edilmesi sonucunda oluşturulan ve çıkmış sorulara benzer mantıkla kurgulanan sorulardan oluşturulmuştur.

4

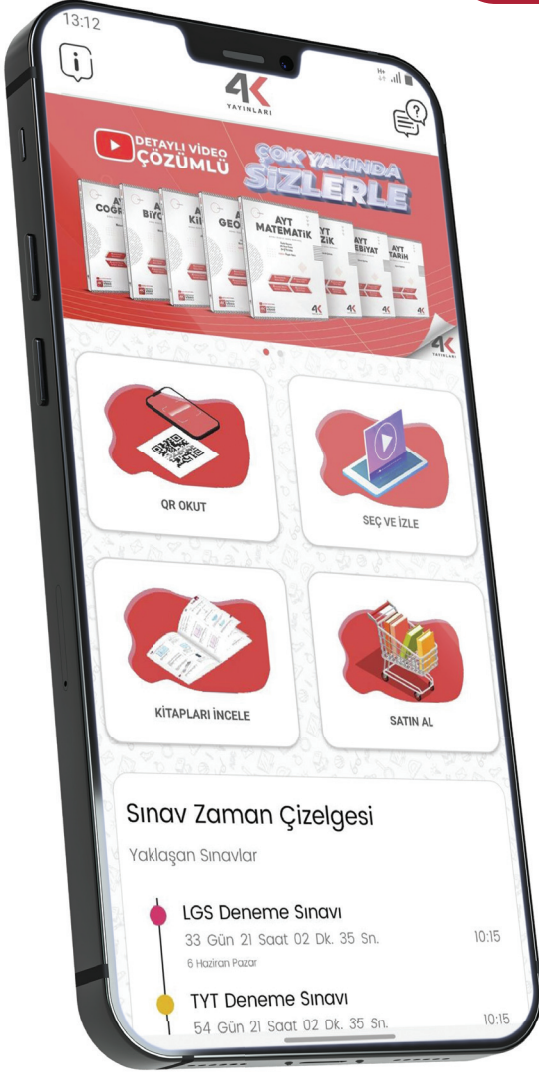
Kurgusal Gündelik Hayat Testi temel coğrafya ilkelerinin gündelik hayattaki rolünü sorgulamayı, bilgiyi yaşam temelli problemlerde kullanabilmeyi ve muhakeme yapma yeteneğini kazandırmayı amaçlayan özgün sorulardan oluşturulmuştur.

Kitabımız üniversite sınavlarında adayların sorumlu olduğu Temel Yetenek Testinde MEB tarafından belirlenen tüm kazanımların kavranması ve TYT'de çıkan soruların kolaylıkla çözülebilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Kitabı baştan sonra dikkatle okuyup soruları anlayarak çözen öğrenciler için TYT'deki sadece felsefe soruları değil, Türkçe paragraf soruları ve Din Kültürü soruları da zor ve sürpriz olmaktan çıkacaktır.

Başarı dilekleriyle...

Onur TULUK

4K
MOBİL

1

4K Mobil uygulamasını
akıllı telefonuna indir.

2

Testler üzerindeki
karekodu okut.

3

Tüm soruların
video çözümlerini izle.

Aşağıdakilerden hangisi din felsefesinin temel sorunlarından biri değildir?

- A) Din dilinin niteliği sorunu
- B) Evrenin yaratılışı sorunu
- C) İnsanın özgürlüğü sorunu
- D) Tanrı'nın varlığı sorunu
- E) Vahyin olanağı sorunu

4K
YAYINLARI

Bölüm: 01

Felsefeyi Tanıma	7
Kazanım Odaklı Konu Testi	9
Kazandıran ÖSYM Testi	15

Bölüm: 02

Felsefe ile Düşünme	17
Kazanım Odaklı Konu Testi	19
Kazandıran ÖSYM Testi	23

Bölüm: 03 / 01

Varlık Felsefesi	25
Kazanım Odaklı Konu Testi	27
Kazandıran ÖSYM Testi	31

Bölüm: 03 / 02

Bilgi Felsefesinin Konusu ve Problemleri	33
Kazanım Odaklı Konu Testi	35
Kazandıran ÖSYM Testi	39

Bölüm: 03 / 03

Bilim Felsefesi	41
Kazanım Odaklı Konu Testi	43
Kazandıran ÖSYM Testi	47

Bölüm: 03 / 04

Ahlak Felsefesi	49
Kazanım Odaklı Konu Testi	51
Kazandıran ÖSYM Testi	55

Bölüm: 03 / 05

Din Felsefesi	57
Kazanım Odaklı Konu Testi	59

Bölüm: 03 / 06

Siyaset Felsefesi	61
Kazanım Odaklı Konu Testi	63
Kazandıran ÖSYM Testi	67

Bölüm: 03 / 07

Sanat Felsefesi	69
Kazanım Odaklı Konu Testi	71
Kazandıran ÖSYM Testi	75

Bölüm: 04

Felsefi Okuma ve Yazma	77
Kazanım Odaklı Konu Testi	79
Kazandıran ÖSYM Testi	81
Kurgusal Gündelik Hayat Testi	83

Bölüm: 05

MÖ 6 – MS 2. Yüzyıl Felsefesi	85
Kazanım Odaklı Konu Testi	89

Bölüm: 06

MS 2 – 15. Yüzyıl Felsefesi	97
Kazanım Odaklı Konu Testi	101
Kazandıran ÖSYM Testi	107

Bölüm: 07

MS 15 – 17. Yüzyıl Felsefesi	109
Kazanım Odaklı Konu Testi	113
Kazandıran ÖSYM Testi	117

Bölüm: 08

MS 18 – 19. Yüzyıl Felsefesi	119
Kazanım Odaklı Konu Testi	123
Kazandıran ÖSYM Testi	127

Bölüm: 09

MS 20. Yüzyıl Felsefesi	129
Kazanım Odaklı Konu Testi	133
Kazandıran ÖSYM Testi	139
Kurgusal Beceri Temelli Test	141

"Felsefe, akla dayalı gerekçelerle kendini haklı çıkartma çabasında olan rasyonel (akılsal) bir düşünme etkinliğidir."

Immanuel Kant

"Felsefe nedir?" sorusu dünyanın en çok sorulan sorusu değilse bile, en fazla cevaplanan sorularından birisidir. Kant'tan alıntılanmış yukarıdaki tanım da felsefe tarihindeki onlarca, yüzlerce felsefe tanımından birisidir. Bu nedenle bir felsefe tanımı yapmak yerine felsefeyle ilgili bazı saptamalar yapacağız:

- Felsefe soruları, ele aldığı konular bakımından tek cevabı olan sorular değildir. Çoğu zaman her çağda tekrar tekrar sorulan ve kişiye, çağa ve topluma göre değişen farklı cevaplar verilen sorulardır.
- Felsefe, aklın soru odaklı bir işleyişidir. Felsefede akıl, köklü sorulara özgün, köklü ve bütüncül cevaplar vermeye çalışır.
- Felsefe yapmak evren ve insanın evrendeki yeri, doğayla ilişkileri gibi konularda düşünmek demektir. Bu nedenle evrenle, doğayla ilgili bilgilerimiz arttıkça felsefenin bakışı ve ortaya konulan görüşler de değişir.
- Felsefe aynı zamanda pratik yaşamla, eylem ve değerlerle ilgilidir. Bu değerlerin ve insan yaşamının anlam ve amacının ne olduğunu da sorar.
- Felsefi düşünme, beraberinde sanatsal yaratıcılığı, bilimsel araştırma ve düşünmeyi de harekete geçirir.
- Felsefe bilim ve sanat gibi diğer bütün insan etkinliklerini de düşünmesine konu edinir.

Felsefenin Terim Anlamı

Felsefe (Philosophia) bilgelik sevgisi anlamına gelen, Eski Yunanca Philia (sevgi) ve bilge (sophos) sözcüklerinin birleşimiyle oluşan bir terimdir.

Felsefenin kesin ve tek bir tanımı yoktur. Filozoflar kendi felsefe anlayış, amaç ve öğretilerine uygun farklı tanımlar yapmıştır.

Felsefe ve Düşünme

İnsan düşünme yoluyla duyuşal verileri kavrar ve anlamlandırır. Böylece bilgiye ulaşır ve bu bilgiyi kullanarak çevresini değiştirir.

İnsan sadece düşünen ve eylemde bulunan değil, düşünceleri ve düşünme biçimi üzerine de düşünen bir varlıktır.

Örneğin; bir eylemde bulunurken sadece eylemi düşünmeyip aynı zamanda o eylemin nedenleri ve sonuçları hakkında; hatta eyleme karar verme sürecindeki düşünme biçimi üzerinde de düşünürüz. Felsefeyi ortaya çıkartan da insan düşünmesinin bu bilinçli ve dönüşümlü yapısıdır.

Felsefenin Ortaya Çıkışı

Felsefenin ortaya çıkışı ile ilgili üç düzeyden söz edilebilir:

- Belirli bir kültür ve uygarlık düzeyine ulaşan her toplumda bilinçli ve anlamaya yönelik bir düşünme;

- İnsan yaşamına yön verecek bilgiler bağlamında felsefe, yani eski adıyla "hikmet" veya "sophia" (bilgelik);
- Belirli sorunlar çerçevesinde sistemli, akla dayalı (rasyonel) ve eleştirel düşünme yani "teoria" olarak felsefe.

Felsefenin ortaya çıkışında birçok eski uygarlığın katkısı vardır:

- Sümer ve Mısır Uygarlığı astronomi, tıp ve matematik alanındaki bilgileri; Eski Çin, Hint ve İran Uygarlıkları yaşama yönelik öğretileri ile katkıda bulunmuştur.
- Günümüzdeki anlamıyla (teoria olarak) felsefe Anadolu ve bugünkü Yunanistan'daki şehir devletlerinde yaşayan, Eski Mısır ve Mezopotamya'ya giden tüccar ve denizci İyonlar eliyle MÖ 6. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Örnek soru:

Bilgelik (hikmet) varlık, bilgi ve değer üzerine tam ve bütün bir bilginin ortaya çıkması veya bir insanın böyle bir bilgiye sahip olabilecek ölçüde olgunluğa ermesi hâlidir. Felsefe terimi ise Yunanca "seviyorum", "peşinden koşuyorum", "arıyorum" anlamına gelen philia ve bilgi, bilgelik anlamına gelen sophia sözcüklerinden türemiştir. Felsefe (philosophia) terimi ilk kez, İlk Çağın ünlü Yunanlı matematikçisi ve filozofu Pythagoras (Pisagor), (MÖ 580-500) tarafından kullanılmıştır. Rivayet odur ki, Pisagor, bilgeyim (sophos) demez, bilgeliği seven kişi anlamında kendisine filozofum (philosophos) dermiş.

Parçada felsefeye ilişkin aşağıdaki yargılardan hangisi vurgulanmıştır?

- Felsefe matematiksiz, matematik felsefesiz yapılamaz.
- Felsefe varlık, bilgi ve değerlere ilişkin teorik bir bilgi birikimidir.
- Felsefe yapan kişi olarak filozof için bilgeliğe ulaşmış olmak bir ön koşuldur.
- Felsefe filozofun çağın olaylarına ve koşullarına ilişkin öznel bir bakışı ifade eder.
- Felsefe bilmekten ve bilgelik durumundan önce, arama ve yolda olma etkinliğini ifade eder.

Çözüm:

Parçada felsefenin hikmet (bilgelik) ile aynı şey olmadığı, bilgeliği sevmek ve aramak olduğu Yunanca kökeniyle birlikte vurgulanmış. Pisagor'un matematikçi olması felsefe ile matematik arasında bir ilişkinin olduğunu-olabileceğini göstermek ile birlikte felsefe ve matematik arasında birbirini gerektiren bir ilişkinin olduğunu göstermez. Bilgelik ve felsefe arasındaki ilişki parçanın temel konusu ve felsefe bilgeliği, bilge olma durumunu ön koşul olarak gerektirmez, ancak onu arar.

Cevap: E

Felsefi Düşüncenin Özellikleri

Felsefi düşüncenin belli başlı özellikleri şu şekilde sayılabilir:

- **Sorgulayıcı ve eleştirel olma:**

Felsefe ele aldığı konuları kendi iç tutarlılığı, mevcut bilgi birikimine aykırı olup olmadığı, gözlem ve deneyimlere uyup uymadığı gibi açılardan sorgular. Günlük yaşamda hemen kabul ettiğimiz birçok bilgi, kanı ve görüş felsefe için bir sorgulama ve eleştiri konusudur.

- **Bilmeyi isteme ve merak etme:**

Merak ve bilme isteği her türlü bilgiye, bilmeye yönelik etkinliğin olduğu gibi felsefenin de ortaya çıkması ve sürdürülmesini sağlayan temel motivasyon kaynağıdır.

- **Öznel olma:**

Felsefe, filozofun kişisel eğitimi, birikimi, yaşantıları ve içinde yaşadığı çağ ve topluma özgü özelliklerden etkilenecek gerçekleştirilen bir etkinliktir. Bu açıdan felsefe kişiye bağlı, kişiye göre değişen, yani öznel (subjektif) bir etkinliktir.

- **Dogmatik değil, şüpheli olma:**

Özellikle gündelik ve dinsel bilgi ve tutumla karşılaştırıldığında felsefenin tavır olarak her türlü dogmadan ve dogmatik düşünme biçiminden uzak ve her şeye öncelikle kuşkuyla yaklaştığı, ön kabuller ve yargıları öncelikle kuşkuyla karşılayıp sorguladığı görülür.

- **Refleksiyonlu olma:**

Bilinçli bir varlık olarak insanın ve insan düşünmesinin en temel özelliği olan "düşünceleri ve düşünmesi üzerine de düşünme" felsefenin ayırt edici özelliklerinden birisidir. Filozof sadece bazı konularda birtakım fikirler ortaya atan kişi değildir; aynı zamanda bu fikirlerin gerekçelerini ortaya koyan, bu fikre nasıl ulaştığının hesabını veren, bu süreçteki düşünme yol ve yöntemini üzerine de düşünen kişidir. Bu durum felsefenin düşünce üstüne düşünme, bilgi üzerinde bilgi olması, yani refleksiyonlu bir bilgi olması sonucunu doğurur.

- **Birikimli (yığılgan) olma:**

Felsefi düşünme çağa, topluma ve kişiye göre değişen, yani öznel ve göreceli bir bilgi olması nedeniyle aynı konu ve sorunlar yüz yıllar ve bin yıllar içerisinde defalarca ele alınır. Aynı sorun ve konular değişen çağın ve toplumun koşullarına, gelişen bilimsel bilgilere göre yeniden ele alındığından ortaya yeni ve farklı felsefi fikirler, görüşler çıkar. Bu durum felsefenin birikimli olarak zenginleşmesini sağlar.

- **Rasyonel olma:**

Felsefe ve felsefi düşünme temelini insanın akıllı bir varlık olmasında bulan, akla dayanan (rasyonel) bir etkinliktir.

- **Sistemli olma:**

Felsefe gelişmiş bir düşünme değil, sistematik bir düşünmedir. Günlük yaşamda ve sanatta herhangi bir konuyla ilgili, herhangi bir fikir ortaya atılabilir; felsefede ise ortaya konulan her fikir ilişkili olan, o olaydan etkilenen veya

o olayı etkileyen faktörler, ilişkili olduğu bütün göz önünde bulundurularak ortaya konulur. Bu açıdan felsefi düşünme de ayrılmaz biçimde akıl ilkelerine bağlıdır.

- **Mantıksal açıdan tutarlı olma:**

Akla dayalı bir düşünme biçimi olarak felsefi düşünme de ayrılmaz biçimde akıl ilkelerine bağlıdır.

- **Evrensel olma:**

Felsefi düşünme hem konusu hem iddiası açısından evrenselidir. Konusu varlık, bilgi ve değerler gibi bütün insanlık ve evrenle ilişkilidir. İddiası da evrensel olarak geçerli bilgi ve görüşler ortaya koymaktır. Dolayısıyla her felsefi fikir, tüm toplum ve çağlara seslenen ve herkesin yararlanmasına ve eleştirisine açık olma anlamında da evrensel bir fikirdir.

- **Olması gerekeni de konu edinme:**

Felsefi düşünme ya da araştırma özellikle bilimden farklı olarak olması gerekeni, değerleri ve amaçları da konu edinir.

- **Tekil olanı değil, genel olanı arama:**

Felsefi düşünme tekil olay ve yargıların arkasındaki genel ilke ve değerlere ulaşmaya çalışır.

Felsefenin İşlevleri

Felsefe de, din, bilim, sanat vb etkinlikler gibi bireysel ve toplumsal bazı işlevleri yerine getirir.

Felsefenin bireysel işlevleri:

- Kendini tanıyabilme ve yaşamına yön verebilme
- Ön yargılardan uzak, farklı fikirlerle açık olabilme
- Özgür ve yaratıcı düşünebilme
- Çok yönlü bakış kazanabilme
- Olgular ve olayları akıl yoluyla çözümleyebilme
- Düşünce ufku genişletme
- Farklı fikir ve kişilere karşı hoşgörülü olma
- Yaşamın anlamı ve değeriyle ilgili eleştirel bir bilinç geliştirme

Felsefenin toplumsal işlevleri:

- Ortak bir kültürün oluşması
- Farklı toplulukların bir arada yaşamasını kolaylaştırması
- Toplumsal grupların birbiri hakkındaki ön yargılarının giderilmesi
- Yaygınlaştığı toplumun bir bilgi toplumu olmasını sağlaması
- İnsanların kendini özgürce ifade edebileceği bir toplum oluşturulması
- Bilimlerin gelişmesi
- Demokrasi bilinci kazanmış bir toplum olunması
- Toplulukların geleceğinin planlanması
- Akla ve iradeye değer veren bir toplum olmasına katkı sağlaması

1. Felsefe, akla dayalı düşünmeyle varlık, bilgi ve değerleri kavramaya yönelir. Dünyayı ve insan varoluşunu bütüncül bir bakış açısı ile anlamaya çalışır. Varlığın gerçekten var olup olmadığı, varsa bu varlığın özünün ne olduğu, bilginin mümkün olup olmadığı, mümkünse bu bilginin kaynağı ve değerinin ne olduğu gibi temel soruları sorar ve cevaplar verir. Bu bağlamda felsefe, insan aklının en kuramsal ve spekülâtif etkinliklerinden birisidir. Ancak bu felsefenin bir boyutu, bir yönüdür. Felsefe bir yandan doğa ve genel olarak varlık konusunda teorik bilgiler ortaya koyarken öte yandan iyilik ve kötülük, inanma ve iman, birey ve devlet ilişkileri, hak ve özgürlükler gibi konularda da insan için yaşamsal önemdeki sorunlara ilişkin düşünceler oluşturur.

Parçada felsefe ile ilgili aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?

- A) Felsefe, teorik değil, salt pratik bir etkinliktir.
- B) Felsefenin konusu sadece insan ve insan doğasıdır.
- C) Felsefe insan aklının soyut, teorik ve spekülâtif etkinliğidir.
- D) Felsefe evren ve insana ilişkin konuları farklı yöntemlerle ele alır.
- E) Felsefe sadece teorik düşünme değil, yaşamı da konu edinen pratik bir düşünmedir.

2. Filozofun çoğunluk tarafından sıra dışı ve biraz da garip bulunmasının en önemli nedeni, çoğu kişinin omuz silkip geçtiği, "demek ki böyleymiş" dediği olaylar karşısında hayret ve merak göstermesidir. Çoğu kişinin sadece kulaktan dolma bilgilerle geçtiği konular filozof için derin bir araştırma konusudur. Kişisel çıkar ve alışkanlıklar nedeniyle peşin yargı verdiği konular, filozof için enikonu düşünme ve araştırmaya muhtaç olaylardır. O işin doğrusunu, olaylar, durumlar ve varlıkların gerçeğini anlamadan tatmin olmaz. Filozof Aristoteles'in insan için doğal bir güdü olarak gördüğü ihtiyacın adeta hizmetkâridir.

Buna göre, felsefe aşağıdaki gereksinimlerden hangisini gidermeyi sağlar?

- A) Bilme ve anlama
- B) Eleştirel düşünme
- C) Erdemli yaşama
- D) Olayları kontrol altına alma
- E) Yaşamı kolaylaştırma

3. Günümüzdeki anlamıyla felsefenin M. Ö. 6. Yüzyılda başta Milet olmak üzere çoğunluğu Anadolu'da yer alan Eski Yunan kent devletlerinde doğması bir rastlantı olmasa gerektir. Eski Yunan'da kent devletlerinde, başta Atina'da olmak üzere köleler, kadınlar ve yabancılar dışında her yurttaşın siyasal ve sosyal konularda serbestçe görüş bildirmesi mümkündür.

Bu durum, felsefe için aşağıdakilerden hangisinin öncelikle gerekli olduğunu gösterir?

- A) Sınıf ayrımının
- B) Ekonomik refahın
- C) Özgür düşünme ortamının
- D) Mitlere yönelik eleştirel düşünmenin
- E) Sınıfsal çatışmalardan doğan düşünsel gerilimin

4. Zihinsel bir etkinlik olan düşünme, hem duyu içeriğinin algılanması hem de kavramların anlamlandırılmasıdır. Düşünme, bir varlık, bir olay veya bir kişiyle ilgili olabileceği gibi bir başka düşünce, hatta kişinin kendi düşüncesi üzerine bir düşünme de olabilir. Düşünme; yalın-ayrıntılı, sığ-derin, çözümleyici-birleştirici, tek yanlı-çok yönlü de olabilir. Ancak hiçbir türünde içeriksiz bir düşünme mümkün değildir, daima bir şey hakkındadır.

Parçadan aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

- A) Düşünme salt akılsal bir etkinliktir.
- B) Düşünme bilim ve felsefenin kaynağıdır.
- C) Düşünmek her zaman bir şeyin düşünülmesidir.
- D) Felsefi düşünme, diğer düşünme biçimlerinden üstündür.
- E) Düşünme dönüşümlü bir etkinliktir, son tahlilde kendi üzerine yönelir.

5. Filozoflar arasındaki çatışmalar incelikli, ama genellikle sert ve çetin olmuştur. En çetin tartışma konularından birisi de "iyi"nin ne olduğu sorunudur. Kimine göre iyi erdemdir, kimine göre haz, kimine göre doğaya uyma, kimine göre ise niyettir. İyiyi, kimi bilimde görür, kimi acı çekmekte/çilede, kimisi ise adanmakta.

Bu parça aşağıdaki felsefe ile ilgili yargılardan hangisini destekler?

- A) Felsefe öznel bir düşünme biçimidir.
- B) Felsefe, düşüncelerin temellendirilmesini gerektiren bir etkinlik biçimidir.
- C) Felsefe, cevaplardan çok soruların önemli olduğu bir düşünme etkinliğidir.
- D) Felsefe gerçeğe yönelen, gerçeği arayan bir düşünmedir.
- E) Felsefe düşünce üzerine bir düşünme, refleksiyonlu bir düşünme biçimidir.

6. "Varlık değişir mi?" sorusu Herakleitos için çok da anlamlı bir soru değildir, çünkü ona göre zaten değişmeyen bir varlıktan söz etmek abestir. O, "Her şey akar, aynı nehirde ikinci defa yıkanılmaz." der. Oysa Parmenides "Varlık vardır ve varlıkta hiçbir değişme yoktur." der. Onlardan yüz yıl kadar sonra Platon ise Herakleitos'un değişme fikrine hak vermiş, maddi dünyanın değiştiğini kabul etmiş, ancak zaten maddi dünyanın gerçek varlık olmadığını savunmuştur. O da Parmenides gibi gerçek varlığın değişmediğini, bu değişmeyen gerçek varlığın ise idealar olduğunu savunmuştur.

Parçaya dayanarak felsefeyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Her yanıt kendi içinde çelişir.
- B) Kendi içlerinde tutarlıdır.
- C) Kişiden kişiye değişebilir, öznelidir.
- D) Felsefede kesinlik ve bitmişlik yoktur.
- E) Felsefi bilgi ve görüşler çeşitlenerek, birikerek bir fikir zenginliği oluşturur.

7. Evrene, varlığa ilişkin bir teoria (bakış, anlayış) olarak felsefe Milet kentinde MÖ.6. yüzyılda ilk ortaya çıkmasından günümüze kadar evreni ve insanı anlama, insanın evrendeki yerini ve doğayla ilişkilerini açıklamaya çabasında olmuştur. Mitolojiye bir tepki olarak başlayan felsefe, özellikle Orta Çağ Avrupası'nda aklın geri plana atılmasıyla yer merkezli bir evren anlayışı merkezinde devam etmiştir. Yeni bilim anlayışı ile değişen evren anlayışına koşut olarak ortaya yeni felsefeler çıkmıştır. Örneğin 20. yüzyılda gelişen sosyal bilimlerle birlikte insan ve insanın varlık içindeki yeri bir kere daha köklü olarak tartışılmış ve antropolojik verilerden de yararlanan yeni insan felsefesi ortaya çıkmıştır.

Parçaya dayanarak felsefe bilim ilişkisiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

- A) Felsefenin insana ve doğaya bakışı, bilimden farklı ve bağımsızdır.
- B) Çağlar içerisinde filozoflar ve bilim adamlarının evrenle ve insan ile ilgili ortaya koyduğu bilgiler felsefeyi de etkilemiştir.
- C) Felsefe, bilimin evren ile ilgili ortaya koyduğu bilgileri eleştirerek ayıklar, yanlışlarını düzeltir.
- D) Filozofların doğa ve varlık ile ilgili fikirleri bilimsel çalışmalardan etkilenmeyen tamamen otantik ve özgün fikirlerdir.
- E) Felsefenin bilimsel bilgiler dışında doğa ve insana ilişkin söyleyeceği hiçbir şey yoktur.

8. Düşünce, özellikle de felsefe söz konusu olduğunda, kişinin kendisiyle başlayan yeni bir şey ortaya koyduğunu ileri sürmesi, o kişinin kendisine acıklı bir son hazırlamasından başka bir anlam taşımaz. Çünkü Hegel'in dediği gibi "Felsefe asla yeni bir şey yaratmaz." Felsefede her düşünce, gücünü, geçmişin derinlerine uzanan köklerinden alır. Gerçekten de, yakından bakıldığında her yeni görünen felsefi düşüncenin, önceki felsefelerin bir sentezi veya antitezi olduğu görülür.

Parçada, felsefeye ilişkin aşağıdaki yargılardan hangisi vurgulanmıştır?

- A) Felsefede aynı soruya farklı cevaplar verilebilir.
- B) Felsefe ve felsefi fikirler tarihsel süreklilik gösterir.
- C) Felsefi düşünce çağdaş bilimsel bilgilerle gelişmemelidir.
- D) Filozofların, önceki filozofların görüşlerine yaklaşımı eleştireldir.
- E) Felsefede görüşlerin dikkate değer olması için mantıksal açıdan iç tutarlılığa sahip olması zorunludur.

9. Felsefe aklın soru odaklı bir işleyişidir. Aslında felsefenin en önemli işlevinin soruşturmak ve anlamlı soruları açık biçimde ortaya koymak olduğu da söylenebilir. Sokrates'in vurguladığı gibi, felsefe sorularımıza yanıt vermektense daha çok yanıtlarımızı sorgulamakla sorumludur.

Parçada, felsefenin aşağıdaki özelliklerden hangisi vurgulanmıştır?

- A) Öznel olması
- B) Sistemli olması
- C) Eleştirel olması
- D) Akla dayalılığı
- E) Mantıksal tutarlılığı

10. • Pragmatist filozof W. James'e göre felsefe karın doyurmaz, ancak ruhu tatmin eder.
- Eski Yunanlı Platon'a göre felsefe, doğruyu bulmak için akılsal bir düşünme çabasıdır.
- Hedonist filozof Epikuros'a göre felsefe, mutlu bir yaşama ulaşmak için eylemsel bir sistem kurma çabasıdır.

Yukarıdaki felsefe tanımlarına ilişkin aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefe yapma yöntemini öne çıkartan tanımlardır.
- B) Önyargılı tanımlardır.
- C) Felsefenin tarihsel olarak evrime uğradığının göstergesi olan tanımlardır.
- D) Filozofların felsefe yapma amaçlarının ortak olduğunu gösteren tanımlardır.
- E) Felsefeye yüklenen işleve göre tanımının da değiştiğini gösteren tanımlardır.

1. Köyün birinde bir eşek kör bir kuyuya düşer. Eşek acı içinde kıvranarak anırır. Sesini duyanlar gelip baktığında zavallı eşiği acı çeker hâlde bulurlar. Daha da kalabalıklaşan grup, eşiği kurtarmanın yollarını düşünür ancak bunun mümkün olamayacağına bu nedenle bunun için çaba sarf etmenin gereksiz olduğuna karar verirler. Tek çözüm, hayvanın daha fazla acı çekmemesi için kuyuyu toprakla örtmektir. İçlerinden bazıları, ellerine aldığı küreklerle kuyunun içine toprak atmaya başlar. Eşek ise üzerine gelen toprağı her seferinde silkeler ve üzerinden atar. Toprak sürekli dibe dökülür ve eşek gittikçe yükselmeye başlar. Eşek, en sonunda kuyudan çıkar. Şimdi elbette bu sonucu ne hesaplayabilen, ne amaçlamış olan köylülerin davranışlarına ahlaki açıdan değerli denilemez.

Parçadan hareketle ahlaki eylemlerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Eylemlerin değerini belirlemede tek geçerli ölçüt eylemi yapan bireyin niyetidir.
- B) Eylemlerimiz doğru bilgiye dayanmıyorsa iyi olamaz.
- C) Eylemlerin ahlaken değerli olması, eylemin sonucundan çok, bilgiye ve niyete bağlıdır.
- D) Sonuçta iyi biten bütün eylemler ahlaki açıdan iyi ve değerlidir.
- E) Doğru bilgiye dayanmayan iyiyi yapamaz, yanlış bilgi kaçınılmaz olarak kötüye götürür.

2. Okulun ön bahçesi tören ve dinlenme alanı olduğu ve arka bahçede öğrenciler için spor alanı vardır. Bu nedenle, "Okulun ön bahçesinde top oynamak yasaktır." Mustafa ve arkadaşları bu kuralı bilmelerine rağmen ön bahçede arkadaşlarıyla futbol oynamaktadır. Mustafa, arkadaşlarının verdiği pasa oldukça sert bir şekilde vurur ve gol olur. Gol olur ama top, kale olarak belirledikleri merdivenlerden inen Zeynep'in suratına gelir. Zeynep'in dudağı patlar ve burnu kanamaya başlar. Mustafa yaptığından dolayı oldukça üzgündür ama kendini suçlu hissetmez. Kendini savunurken hem Zeynep'in ailesine hem de okul müdürüne aynı şeyi söyler: "Bilerek yapmadım, kazaydı." Bu savunma Mustafa'nın ceza almasına engel olamaz.

Mustafa'nın davranışından dolayı sorumlu tutulmasının dayanağı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eyleminde sadece kişisel hazzı amaçlaması
- B) Davranışının olumsuz bir sonuç doğurması
- C) Ön bahçede top oynamanın yasak olduğunu bilmemesi
- D) Bilinçli ve iyiyi kötüden ayırt edebilen bir kişi olması
- E) Merdivenlerden çıkabilecek kişinin arkadaşını olabileceğini bilmesi

3. Yeni medya ve sosyal ağların yaşamı hızlandırdığını duyuyor ve hissediyoruz. "Akışkan dünyada" her şey durmadan değişiyor; takip ettiğimiz akımlar, ilgilendiğimiz konular, hayal ettiklerimiz, korktuklarımız, imrendiklerimiz, tiksindiklerimiz, umutlarımız ve endişelendiklerimiz... Tüm bu hız sürecinin geriye dönüşleri olduğunu biliyoruz çünkü farklı ve biricik olma adına gerçekleştirilen her eylem kendini tekrar ediyor. Hızlı olmak adına yapılan hamlelerde, özgün olma çabasıyla yapılan sıçramalarda hep başlangıç noktamıza dönüyoruz. Kundera "Hız ile unutmaya doğru orantılıdır." demişti. Her zaman erişime açık, hızlı ve akışkan dünyada hızla öğreniyoruz; çabucak unutuyoruz. Bugün bilgi, duygu ve değerlere daima aç tüketici kitleye devamlı yeni malzeme sunmak gerekiyor çünkü esas kâr getiren şey, baş döndüren dolaşım hızı, geri dönüşüm, eskime, çöpe atma, yenileme döngülerinin kısalığı olmaktadır.

Metinde aşağıdakilerden hangisi savunulmuştur?

- A) Sosyal medya için bilginin, duyguların, değerlerin ve kavramların bir tüketim malzemesi olduğu
- B) Günümüzde sosyal medyanın temel bilgi kaynağı olduğu
- C) Sosyal medyanın kişilerin algı ve kanaatlerini manipüle edebildiği
- D) Sosyal medyanın çağdaş toplumsal yaşamı hızlandırdığı
- E) Sosyal medyanın ana akım medyadan daha etkili olduğu

4. Selfie(özçekim) yapıyor ve sosyal ağlarda paylaşıyoruz. Selfie ile bir şeyleri öne çıkartıyor, gösteriyoruz. Ancak, selfienin gösterdikleri kadar göstermedikleri de önemlidir. Barthes, fotoğrafın çok anlamlılığını anlatırken fotoğrafın göstermediklerine de odaklanır ve havada uçuşan göstergelerden bahseder. Fotoğraf aracılığıyla bir şey(ler) i göstermeye çalışırız. Ancak gösterdiklerimiz bazen hiç göstermediklerimizdir. Gösterilmeyen, göstergeye dönüşmeye mahkûmdur. Selfie ile inşa ettiğimiz kimlik, bazı özelliklerimizi vurgular, kalıcı hâle getirirken bazılarını yok eder. Sivrilere özellikler var olmaya devam eder, diğerleri "persona"nın dışında kaldıkları için silinir gider.

Parçada selfie ve sosyal ağların aşağıdakilerden hangisini oluşturduğuna değinilmiştir?

- A) Var oluş
- B) Maske kişilik
- C) Bilgi alışverişi
- D) Sosyal ilişkileri
- E) Yakınlık ve dostluk

5. Sosyal medya sayesinde performans, herkesi anlık olarak şöhret sahibi yapıyor. Sosyal ağlardaki performans, kişinin kendisini yeniden oluşturduğu ve tüketilebilecek bir anlık gösteriye dönüştürdüğü bir sunum biçimidir. Arkadaşlar, takipçiler, izleyici kitlesine dönüşür. Sosyal ağlar “ünlü” kişilere erişimi kolaylaştırdıkça bireyler, “sıradan olmadıklarını kanıtlama çabası” içinde kendi “ideal” kimliklerini oluşturmaya çabalar. Aldığı beğeniler arttıkça “ünlenen” kişinin takipçilerine hayranları gibi “seslendiği”, onları “fan öznesi” olarak çağırdığı görülür. Kişi, ne kadar çok insan takip ediliyorsa o kadar önemli, anlamlı ve değerli hâle gelir. Zygmunt Bauman’ın Descartes’a gönderme yaparak açıkladığı gibi, günümüzün mottosu “Düşünüyorum, o halde varım.” değil, “Görülüyorum, o halde varım.” olmuştur.

Metnin ana fikri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sosyal medyada etkili bir özne olarak var olma koşulunun çok sayıda takipçi edinmek olduğu
- B) Sosyal medyanın kişisel etkinliğe yeni yollar açarak varoluşuna anlam kattığı
- C) Sosyal medyanın bireyi gösteriştiren uzaklaştıran özüne dönmeye teşvik ettiği
- D) Sosyal medyanın ideal kimlik ve kişilik oluşturma imkânı sağladığı
- E) Sosyal medyanın öznenin varolma koşulunu “düşünmek” belirleyici etkinliğinden “görülme” edilgenliğine evirdiği

6. Spor, geçtiğimiz yüzyılda etkileri giderek artan en önemli olgulardan biridir. İlk başlarda sadece yerel çapta ve çok küçük bir azınlık tarafından gerçekleştirilen spor aktiviteleri, önce olimpiyat oyunlarının ve sonra diğer organizasyonların (özellikle futbol organizasyonlarının) da yardımıyla adeta tüm yer küreyi etkisi altına almıştır. Dünya üzerinde demokrasi, serbest piyasa ve hatta özgürlük gibi olgulardan dahi daha yaygın olan spor, günümüzde küreselleşmenin etkisinin en somut örneğidir. Durum böyleyken sporun gerek yerel gerekse bölgesel ve uluslararası politikaya etkisi oldukça geniştir.

Parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Spor küreselleşmenin en yaygın ve etkili görünümüdür.
- B) Spor uluslararası politikanın en önemli unsuru ve aracıdır.
- C) Sporun diğer dallarının ilgi görmeyip sadece futbola indirgenmesi yanlıştır.
- D) Spor, toplumsal yaşamda geçen yüzyıllara göre daha etkilidir.
- E) Spor, uluslararası ilişkilerin de temel belirleyicisidir.

7. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nün (MIT) yeni gözdesi, Yapay Akıl Üretim Merkezinde geliştirilen ilk insansı robotlardan biri olan Kismet, bebekler model alınarak yapıldı. Mutluluk, üzüntü, ilgi, şaşkınlık, yorgunluk gibi 10 farklı durumu, gözlerini, kaşlarını, ağzını ve kulaklarını oynatarak sergileyebilen “Kismet”ten sonra Şubat 2016’da Hong Kong merkezli Hanson Robotics şirketi tarafından geliştirilen sosyal insansı bir robot Sophia insanlığın bilgisine sunuldu. Çok geçmeden Sophia adlı robota Suudi Arabistan vatandaşlık verildiğini açıkladı. Robot Sophia vatandaşlık töreninde yapılan anonsun ardından “Dünya’nın ilk vatandaşlık hakkına sahip olan robotu olmaktan gurur ve onur duyuyorum.” dedi. 10 parmağında 10 marifet bir insansı robot olan Sophia, kendisini her geçen gün geliştiriyor. Tabii, bunun insanlık adına iyi mi yoksa kötü mü olduğu tartışılır. Zira Sophia, çoğu sanatçıyı işinden edecek bir yeteneğe sahip. Örneğin katıldığı bir TV programında birkaç dakika içinde sunucunun çok beğenilen bir resmini çizmiştir. Sophia’nın yetenekleri ve şu ana kadar başardığı şeyler, insanlarla robotların gelecekteki uyumuna dair ortaya sağlam bir perspektif koyuyor. Buna rağmen, yapay zeka ve robotların insan ırkının sonunu getirebileceğini düşünen bir çok kişi de var. Tabii onlardan önce insanlık kendi sonunu getirmezse... Ancak her durumda bazı temel soruların yeniden sorulmasını gerektiren gelişmelerle karşı karşıya olduğumuz açık.

- I. “Gerçek varlık” ile “yapay varlık” ayrımı neye dayanıyor?
- II. Robotların bilme ve akıl yürütmesi ile insanın bilme ve akıl yürütmesi arasında nasıl bir bağ bulunmaktadır?
- III. Robotlar da kendi kendilerine araştırma yapıp bazı kavram ve terimler oluşturabilir mi?
- IV. Güzellik nedir, güzelliği belirleyen nesnel ölçütler var mıdır?
- V. İyiyi kötüden ayırmayı sağlayan bir yeti olarak vicdan robotlarda da var olabilir mi?

Yukarıdaki felsefi sorunlardan hangisi insansı robotların ortaya çıkması ile yeniden cevaplanması gereken sorulardandır?

- A) I, II ve IV
- B) II, III ve IV
- C) I, II, III ve IV
- D) I, II, III ve V
- E) II, III, IV ve V

1. MÖ 6. yüzyılda Milet’li filozofların ve sonraki yüzyılda genel olarak doğa filozofları denilen filozofların arayışı hep aynı olmuştur. Bu filozoflar “arkhe”nin ne olduğunu, yani her şeyin kendisinden türediği ana maddeyi araştırmışlardır. Arkhe’yi, yani her şeyin başlangıcını oluşturan bu ilk unsuru, örneğin Thales “su” Aneksimendros soyut ve belirsiz bir ilke olarak “aperion” ve Aneksimenes de “hava” olarak belirlemiştir.

Parçaya göre, doğa filozofları varlık felsefesinin aşağıdaki sorularından hangisine yanıt vermişlerdir?

- A) Varlık nedir?
- B) Varlık var mıdır?
- C) Varlıkta değişme var mıdır?
- D) Varlığın ilk ilke ve unsuru nedir?
- E) Varlık birlik mi, yoksa çokluk mudur?

2. Eski Yunan’da evrenin oluşumu ile ilgili her filozofun farklı fikirler ileri sürmeleri MÖ 5. Yüzyılda Sofist olarak adlandırılan yeni bir düşünür sınıfının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sofistlere göre bilgi; mutlak, açık seçik ve genel geçer olmalıdır. Oysa duyularımızın bize sağladığı bilgi, evrenin oluşumu ile ilgili fikirlerde görüldüğü gibi karmaşık, aldatıcı ve değişkendir. O halde genel-geçer bilgilere ulaşılamaz.

Buna göre, Sofistlerin bilgi anlayışına ilişkin aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Bilgi, kendi içinde tutarlı olandır.
- B) Bilginin kaynağı duyular değil, aklıdır.
- C) Evrensel doğrulukta bilgilere ulaşılamaz.
- D) Kesin doğru bilginin tek kaynağı sezgidir.
- E) Genel geçer bilgiler elde etmenin yolu deneysel verileri akıl süzgecinden geçirmektir.

3. • Demokritos’a göre varlık, son çözümlemede gözle görülmeyen, sonsuz sayıda olan, daha küçük parçalara ayrılamayan özdeksel yapıdaki atomlardan ibarettir.
- Descartes ise varlığın birbirine indirgenemeyen biri değerinden türemeyen ruh ve madde tözlerinden oluştuğunu öne sürer.

Yukarıda, Demokritos ve Descartes’in varlık felsefesinin hangi sorusuna verdikleri yanıtlar yer almaktadır?

- A) Varlık var mıdır?
- B) Varlığın özü nedir?
- C) Varlığın ilk ilke ve nedenleri nelerdir?
- D) Evren sonlu mu, yoksa sonsuz ve sınırsız mıdır?
- E) Varlık, insan bilincinden bağımsız mıdır?

4. Herakleitos’a göre varlık kesintisiz, başı ve sonu olmayan bir değişme sürecinden ibarettir. Her şey akar, her şey değişir. Ancak bu akış ve değişme bir düzene, bir yasaya göre olduğu için biz bunu fark edemeyiz. Bu yasa “logos”tur. Logos’un içeriği ise kutupluluktur, savaştır. Evren karşıt kutupların sonu gelmez savaşı halinde vardır. Bu karşıtlıklar ve bunların arasındaki savaş olmasaydı, evrende nesneler de olmazdı. Çünkü nesneler, savaşa egemen olan yasanın uzlaştırmamasından meydana gelmiş birliklerdir, uyumlardır.

Aşağıdakilerden hangisi Herakleitos’un parçada ifade edilen varlık anlayışına uygun bir yargı değildir?

- A) Varlık oluş halinde vardır.
- B) Savaş bütün nesnelerin babasıdır.
- C) Her şey karşıtına dönüşerek değişir.
- D) Nesneler karşıtların uzlaşmasından oluşur.
- E) Evrende bir düzenlilik yoktur, her şey rastlantısaldır.

5. Görünüş-gerçeklik ayırımı, felsefe tarihinin en eski ayrımlarından birisidir. İlk olarak Eski Yunanlı doğa filozofları bu ayrımı yapmışlar ve doğada sürüp giden değişimin arkasında hiç değişmeyen, görünürdeki değişmeden bağımsız olarak var olan gerçekliği aramışlardır. Ancak, doğa filozoflarının birbirinden farklı, hatta çelişik fikirler ortaya koymalarından, kesin bir bilgiye ulaşamamalarından dolayı, Sofist filozoflardan Gorgias, hiçbir gerçekliğin var olmadığını öne sürmüştür.

Parçaya göre, Gorgias'ın varlık görüşü aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilebilir?

- A) Varlık tümüyle maddesel özdedir.
- B) Varlık oluş ve değişmeden ibarettir.
- C) Gerçekten var olanlar, akılla kavranabilen ideallerdir.
- D) Değişen görünüşün ardında değişmeyen özler vardır.
- E) Görünüşün ardında herhangi bir öz ve varlık yoktur.

6. Platon'a göre, insanın evrendeki durumu tıpkı bir mağaranın girişine yüzü mağaraya dönük olarak zincirlenmiş insanın durumuna benzer. Bu insanın, yalnızca mağaranın kapısından süzülen güneş ışığının etkisiyle gördüğü gölgeleri gerçek sanması gibi, biz de duyularımızla kavradığımız nesneler dünyasını gerçek varlıklar sayarız. Oysa duyularımızla algıladığımız bu evrendeki nesneler, yalnızca akılla kavranabilen gerçek varlığın yansımalarıdır.

Parçaya göre, Platon, varlık felsefesinde hangi akımın temsilcisidir?

- A) Varlığı düşünce cinsinden açıklayan idealizmin
- B) Maddeyi düşünceden öncelikli gören materyalizmin
- C) Her şeyin hiçlikten ibaret olduğunu ileri süren nihilizmin
- D) Varlığı bireysel algılamaya dayalı olarak açıklayan öznel idealizmin
- E) Varlığın hem cisimsel hem düşünsel iki özden oluştuğunu savunan düalizmin

7. Yaklaşık 2500 yıl sonra Alman filozof Schopenhauer'ın felsefeyi, filozofu "insanları gece uykusundan uyandıran bir külhanbeyi"ne benzetmesi gibi Sokrates MÖ 5. yüzyılda Atina'da kendi yaptığı işi anlatırken "Ben uyuşuk bir at olan Atina'yı rahatsız eden bir at sineğiyim." der.

Buna dayanarak felsefe hakkında aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Felsefe varlık ve değerler hakkında kapsayıcı ve genel bir düşünmedir.
- B) Felsefe bilgi üzerine bir bilgi, düşünme üzerine bir düşünmedir.
- C) Felsefe kendi içinde tutarlı bir düşünme biçimidir.
- D) Felsefe kişiye göre değişen öznel bir düşünmedir.
- E) Felsefe eleştirel ve sorgulayıcı bir etkinliktir.

8. "Ahlâki eylemin amacı ne olmalıdır?" sorusuna,

- Demokritos mutluluğa ulaşmak,
- Sokrates bilgiye dayalı erdemli bir yaşam sürdürmek,
- Epiküros ise acıdan kaçınıp hazzıya ulaşmak

şeklinde yanıt verir.

Buna dayanarak, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Her filozofun ahlâk anlayışı kendi içinde mantıksal tutarlılık gösterir.
- B) Ahlaki eylem ve değerlere her filozof öznel açıdan yaklaşır.
- C) Ahlaki eylemlerle ilgili evrensel bir ahlâk yasası vardır.
- D) Ahlaki değerler mutlak; kişiye, zamana ve topluma göre değişmezler.
- E) Ahlaki eylemin amacı haz veya mutluluk olamaz; amaç ödevi gerçekleştirmektir.

MS 2-15. YÜZYIL FELSEFESİ

MS 2-15. yüzyıl felsefesi iki farklı dine dayalı iki farklı felsefeden oluşur. Dönem, bilinen düşünce tarihinin en uzun dönemidir. Karanlık çağ gibi bir adlandırma ile düşüncenin durduğu iddia edilse de, günümüz de dâhil, kendinden sonraki dönemleri birçok şekilde etkilemiştir. Hristiyan felsefesi ve İslam felsefesi olarak belirginleşen bu felsefeler Antik felsefeden etkilendikleri gibi birbirlerini çeviri faaliyetleri aracılığıyla etkiledikleri de görülmüştür.

I. MS 2-15. yüzyıl felsefesinin Ortaya Çıkışı

MS 2-MS 15. yüzyıl felsefesi, tek bir bütün oluşturmaktan çok kendi içinde dönemsel, dinsel ve coğrafi farklılıklar taşıyan bir felsefe dönemidir. Hristiyan felsefesi, 2. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar Patristik ve Skolastik olarak iki döneme ayrılır. İslam felsefesi ise 7. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamış ve geniş bir coğrafyada devam etmiştir.

MS 2-MS 15. yüzyıl felsefesinde yaklaşık bin yıllık bir tarihsel dönemde felsefe ile din yoğun bir şekilde etkileşim göstermiştir. Bu çağda felsefeye genellikle inancın pekiştirilmesi amacıyla başvurulmuştur. Bu açıdan dönem içinde felsefe genel olarak inanç konularının akılsal kanıtlamalarında araç olarak görülmüş, teolojiye (ilahiyat) yaklaşmış, bazılarınınca onun bir parçası sayılmıştır.

II. Hristiyan Felsefesi

Hristiyan Felsefesi, Hristiyanlığın kurumsallaşmaya başladığı 2. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar Batı felsefesi için kullanılan bir adlandırmadır. Dinin yayılma sürecinde farklı inanç ve felsefelerle karşı Hristiyanlığı savunmak için bir **apoloji (savunma) felsefesi** olarak başlamıştır. Bu savunma felsefesi, zamanla dini açıklama felsefesine dönüşmüştür.

Hristiyanlığın egemen din haline geldiği ilk birkaç yüzyılda felsefe ve bilim merkezleri bir bir kapatılmıştır. Örneğin 5. Yüzyılda İskenderiye Kütüphanesi zararlı ve sapkın olduğu gerekçesiyle yakılmış, 6. yüzyılda Yunan Akademisi de kapatılmıştır.

A. Hristiyan Felsefesinde Dönemler

İki döneme ayrılır: Patristik ve Skolastik dönemler.

- Patristik Dönem:** Patristik Dönem, MS 2-MS 8. Yüzyıl arasında kalan ilk dönem Hristiyan felsefesidir. Bu dönem Hristiyan filozofları aynı zamanda din adamlarıdır. **Cellemen (150-215)**, **Tertullian (155-240)** ve **Augustinus (354-430)** önde gelenlerdir ve aynı zamanda "Kilise Babaları"dır (Sözlükte "baba, yönetici, bir kavmin ya da ailenin reisi" gibi anlamlara gelen patrik sözcüğü Yunanca patriarches, Latince patriarcha'dan gelmiştir).
- Skolastik Dönem:** 8. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar olan ikinci dönem Hristiyan felsefesidir. Skolastik (okullaşma, okul yolu) adı, Hristiyanlığın öğretilmesi amaçlı okullaşma hareketinden gelir. Bu geleneğin öncüsü olan Bologna ve Oxford üniversiteleri bu dönemde kurulmuştur. **Anselmus (1033-1109)**, **Aquinolu Thomas (1225-1274)** ve **Ockhamlı William (1285-1349)** bu dönemin önde gelen filozoflarındandır.

B. Hristiyan Felsefesinin Temel Özellikleri

- Akıl dinin savunulması ve temellendirilmesi için araçtır.
- Akıl ve inanç tartışmaları ön plandadır.
- Bilgi ve düşüncede dinsel dogmalar egemendir.
- Antik Yunan felsefesinden etkilenilmiştir.
- Tanrı varlığı kanıtlanmaları temel sorundur.
- Kutsal metinler tartışılmaz dogmalardır.
- Dinsel otoriteye karşı gelinmemesi esastır.

C. Hristiyan Felsefesinin Temel Sorunları

Hristiyanlık Felsefesi 4 temel sorun çerçevesinde biçimlenmiştir: **Tanrı'nın Varlığının Kanıtlama, Kötülük, Ruhun Ölümsüzlüğü ve Tümler Problemi.**

1. Tanrı'nın Varlığını Kanıtlama Problemi

Tanrı'nın varlığına yönelik kanıt gösterilmesi üzerine şekillenen bu problemin temeli, MÖ 6-MS 2. yüzyıl İlk Çağ felsefesindeki Tanrı kanıtlamalarına dayanır. Ontolojik ve kozmolojik açıdan yapılan bu kanıtlamalar İslam felsefesinde de farklı biçimler ve adlar altında görülür.

- Ontolojik kanıtlama:** Ontolojik kanıtlama; Tanrı kavramından çıkartılan mantıksal bir kanıtlamadır. Hristiyan felsefesinde Anselmus tarafından ileri sürülen bu kanıtlama yolu, daha yetkini düşünemeyen ve tasarlanamayan Tanrı kavramının insan zihninde bulunmasını, Tanrı'nın var olduğuna kanıt olduğunu belirtir.
- Kozmolojik kanıtlama:** Aristoteles'in ilk neden görüşünden hareketle Aquinalı Thomas tarafından ileri sürülmüştür. Evrende var olan bütün varlıkların kendinden önce gelen bir varlık nedeniyle var olduğunu, her şeyin bir nedeninin olduğunu dolayısıyla mantıksal olarak bir ilk varlığın olması gerektiğini ve o varlığın Tanrı olduğunu ileri sürer.

2. Kötülük Problemi

Kötülük problemi "Eğer Tanrı varsa, mutlak güç sahibiyse ve insanın iyiliğini istiyorsa neden dünyadaki kötülükleri önlemiyor veya kaldırmıyor?" gibi sorular veya "Hem Tanrı hem de kötülük var olamaz. Kötülük varsa ki, vardır. O hâlde Tanrı var olamaz." gibi çıkarımlarla ifade edilebilir. Doğrudan Tanrı'nın varlığı sorunuyla ilgilidir.

a) Augustinus'un Kötülük Sorununa Çözümü

Augustinus, Tanrı'nın her zaman iyiyi emrettiğini ama insana irade vermek suretiyle iyiyi veya kötüyü seçme özgürlüğünü de tanıdığını belirtir. Kötülük, irade zayıflığından kaynaklanır.

b) Aquinalı Thomas'ın Kötülük Sorununa Çözümü

Aquinalı Thomas, Augustinus öğretisiyle İbn Sînâ'nın görüşlerini sentezlemiştir. Ona göre de kötülük, irade zayıflığının sonucudur. İbn Sînâ gibi "Yaradan evreni mükemmel bir şekilde yaratmıştır. Tanrı kötülüğe, iyinin anlaşılması için izin verir ve kötülük, insanın erdemden uzaklaşmasıyla ortaya çıkar" görüşünü benimser.

3. Ruhun Ölümsüzlüğü Problemi

Hristiyan felsefesinde ruh ve beden konusunda düalist (ikici) anlayış egemendir. Bu dönem felsefesi ve teolojisinde “değişen ve ölümlü beden” ile “değişmeyen ve ölümsüz ruh” karşıtlığı temel kabuldür. Beden ve ruh karşıtlığı ruhun ölümsüzlüğüne bir kanıt sayılmıştır. Ruh, bedenden bağımsız ve bedenden önce yaratılmıştır, değişmezdir, sonsuz ve ölümsüzdür. Ruh, Tanrı’dan ayrılmıştır ve ona geri dönecektir. Örneğin, Augustinus’a göre ölüm ile insan bu dünyada sadece bedenini bırakır ve ruhuyla öte dünyaya gider. Ona göre ruh ölümsüzdür.

4. Tümler Problemi

Terim anlamıyla tümel, belli bir sınıfın tüm bireylerini içine alan genel kavramları ifade eder. Örneğin, insan, hayvan v.s. kavramlar tümeldir. Tümlerin özünün ne olduğu ve nerede bulunduğu İlk Çağ felsefesinde de tartışılan bir sorun idi. (Bakın: Platon ve Aristoteles’in varlık anlayışları) Platon tümleri idealar dünyasındaki idealar olarak düşünür. Aristoteles bu dünyadaki nesnelerin formları olarak kabul eder. Hristiyan felsefesinde tümler tartışması ile ilgili üç farklı görüş ortaya çıkmıştır.

- Kavram Realizmi:** Tümler, ayrı bir varlık olarak Tanrı’nın zihnindedir. Augustinus ve Anselmus
- Kavramcılık (Konseptualizm):** Tümler, tek tek varlıkların içinde yer alır. Aquinalı Thomas
- Adcılık (Nominalizm):** Tümlerin kendi başına gerçeklikleri yoktur. Onlar birer soyutlama veya genellenmiş söz(cük) lerden ibarettir. Ockhamlı William’ın savunduğu bu fikir, sonraki yüzyıllarda deneyciliğin temeli olur.

III. İslam Felsefesi

İslamiyet öncesi dönemde Doğu’daki çeşitli merkezlerde (Antakya, Harran, İran ve İskenderiye gibi) açılan okullarda Antik Yunan felsefesine dair çeviriler yapılmıştır. Özellikle Yunan (Grekçe) dilinden Süryaniceye yapılan çeviriler, (Uzak) Doğu ile Batı arasındaki coğrafyayı Antik Yunan felsefesiyle tanıştırmıştır.

Hristiyanlığın yayıldığı ve egemen olduğu coğrafyada 5. ve 6. yüzyıllarda pagan (putperest) Eski Yunan kültürü ve felsefesi imha edilirken İslam hızla yayılmaya başlar ve 7. yüzyıldan itibaren Eski Yunan felsefesi de dâhil bilim-felsefe-sanat adına ne varsa ele alınıp işlenmeye başlar. Özellikle Bağdat bu gelişmelerin merkezi konumuna gelmiştir. İzleyen birkaç yüzyıl içinde İslam felsefesi, İslam dininin kabul gördüğü, bünyesinde farklı milletlerin bulunduğu geniş bir coğrafyada yeni düşünürlerin katkısıyla yayılmıştır.

A. İslam Felsefesinin Temel Özellikleri

- Antik Yunan felsefesinden etkilenilmiştir.
- Akıl ve inanç gibi konular tartışılmıştır.
- İslam öncesi felsefi problemler de tartışılmıştır.
- Çevirilerle Eski Yunan, Hint ve İran felsefelerini almış, yine çeviriler yoluyla Batı felsefesini etkilemiştir.
- Felsefenin gelişimine özgün fikirlerle katkı sağlanmıştır.

B. İslam Felsefesinin Temel Sorunları

İslam Felsefesinde öne çıkan temel sorunlar: Yaratıcının Varlığını Kanıtlama, İrade Özgürlüğü, Toplumsal Yaşama Yönelik Problemler ve Bilgi Problemidir.

1. Yaratıcının Varlığını Kanıtlama Problemi

İslam felsefesinde yaratıcının varlığının delilleri problemi, Yaradan’ın varlığına ilişkin akla uygun delil getirilmesi üzerine şekillenir. Bu probleme kelamcılar ve İslam filozofları çeşitli açıklamalar getirmiştir.

- Eş’arî:** İnsanın ölüme kadar farklı biyolojik süreçlerden geçtiğini ve olgun bir varlık haline geldiğini ama insanın bu olgunluğa kendi kendine ulaşamayacağını söyleyerek bir yaratıcının olması gerektiğini savunur. Her şeyin ilkinin yaratan bir yaratıcı olduğunu söyler. İnsanın yaratılışına ilişkin Kur’an-ı Kerim’den ayetler göstererek yaratıcının varlığına deliller sunar.
- El Kindî:** Yaratıcının varlığını kanıtlamak için “**hudûs deliline**” başvurur. Hadis, sonradan yaratılan demektir ve hudûs delili, sonradan yaratılanın zorunlu olarak bir yaratıcıyı gerektirmesi mantığına dayanır. El Kindî’ye göre âlem (evren), kadim (öncesiz-ezeli) değil, hadistir (sonradan olandır). Âlemde zamanın ve değişimin olması âlemin bir başlangıç ve bir sonunun olduğunun kanıtıdır. Âlemde düzen ve uyum olması da Yaradan’ın varlığına ilişkin bir başka delildir.
- İbn Sînâ:** Varlığı üçe ayırır: zorunlu, mümkün ve mümkün olmayan varlıklar. İbn Sînâ, mümkün olmayan varlıkları sadece mantık açısından kabul eder. Onun ontolojik olarak yoğunlaştığı varlık ilk ikisidir. Zorunlu varlık, varlığı başka bir varlığa muhtaç olmayan, ezeli ve ebedî varlıktır. Mümkün varlık; çevremizde görülen, zamanla yok olan varlıklardır. Bu varlıklar, zorunlu varlıktan taşma (sudûr) sonucunda çıkmıştır. Zorunlu varlık yaratıcıdır ve ilk olarak akli yaratır, ilk akıl da ikinci akli yaratır ve bu yaratma sürekli devam eder. Bu görüş, İslam felsefesinde **sudûr nazariyesi (kuramı)** olarak da bilinir.
- İbn Rüşd:** Yaradan’ın varlığına yönelik iki delil vardır: inayet ve ihtira. İbn Rüşd öne sürdüğü akli delilleri aynı zamanda Kur’an ayetlerine de dayandırır. **İnayet Delili:** Tabiat da her şey insanla uyumludur. Ateş, hava, su ve toprak insan varlığına uygundur. Bu uygunluğu sağlayan varlık yaratıcıdır. **İhtira Delili:** Âlemde her şey yoktan yaratılmıştır, bu nedenle yaratılan şeylerin bir yaratıcısı olması zorunludur.

2. İrade Özgürlüğü Problemi

İslam felsefesinde irade özgürlüğü sorunu, kader ve irade kavramları ile birlikte ele alınır. İslam kelamcıları ve okulları da bu sorunu ele almışlardır.

- Cebriye:** İnsan özgür değildir ve eylemlerinde mecburdur. Bütün davranışların eyleme dönüşmesini sağlayan tek şey, evreni ve içindekileri yaratan Allah’tır.
- Mu’tazile:** İnsan özgürdür, akli ve iradesiyle eylemlerini kendi seçer. İrade, Allah tarafından insana verilmiştir. Allah adil olduğu için insan irade vermiştir ve insan eylemlerinden sorumludur.

- c) **Eş'ariyye:** İnsanın eylemlerini seçme özgürlüğüne sahip olduğunu ama asla mutlak anlamda irade sahibi olamayacağını belirtir. İnsanın özgürlüğü sadece seçme özgürlüğüdür. Allah yaratır insan yaratılan olasılıklar içinden seçer. Seçimlerinden dolayı da sorumludur.
- d) **Maturidi:** Davranışların tercihi insana aittir. İnsan, akıl ve iradeyle davranışlarını tercih eder ve eyleme çevirir. Ancak sonuçların takdiri Allah'a aittir. Eylemin iradi bir şekilde tercihi ve davranışa dönüşmesi insana ait (tedbir insandan takdir Allah'tan) olduğu için insan, iradesinde özgür ve davranışlarından sorumludur.
- e) **Fârâbî:** İnsanda akıl vardır ve kendi iradesiyle iyi veya kötüye yönelir. Akıl ve irade, insanın kendi eylemlerini seçebilme özgürlüğünün kanıtıdır. Seçim yapabilmek, insanın davranışlarından sorumlu olduğunu gösterir. Akıl sayesinde insanın doğru düşünebilme yeteneği vardır ve düşündüğünü yapma özgürlüğüne sahiptir.

İslam felsefesinde Allah'ın iradesi altında insanın eylemlerinde özgür ve bu nedenle de eylemlerinden sorumlu olduğu fikri Cebriye dışındaki bütün kelam ekolleri ve İslam filozofları tarafından kabul edilir. İslam dininin ileri sürdüğü dünya hayatının bir imtihan olması anlayışı da bu fikri desteklemektedir.

3. Toplumsal Yaşama Yönelik Problemler

Toplumsal yaşam, devlet ve ideal devlet konularında "El-Medinet'ül Fazıla" eseriyle Fârâbî ve "Mukaddime" eseriyle İbn Haldun öne çıkan iki filozoftur.

- a) **İbn Haldun:** Toplumsal yaşamın insanın doğası itibarıyla toplumsal bir varlık olmasından kaynaklandığını; güvenli kaygıları nedeniyle topluluklar (kabileler) arasında çatışmaların çıktığını ve sonuçta da bir kabilenin egemenliğiyle devletin kurulduğunu belirtir. Devletin, toplumun iç ve dış tehlikelerden korunması ve barışın sağlanması için gerekli olduğu görüşündedir.

Devleti yönetenler, toplumun faydası için hareket etmelidir. Topluma karşı zulüm, devletin varlığını tehlikeye sokar. İbn Haldun devletin hüküm süresini canlı bir organizmaya benzetir. Devletler doğar, gelişir ve ölürler (yani yıkılırlar). O; devletleri kuruluş, yükselme ve çöküş olarak üç aşamada inceler. Her yıkılan devletin yerine bir başka devletin kurulduğunu belirtir.

- b) **Fârâbî:** Erdemli hayatın ideal devlette gerçekleşeceğini ileri sürer. İnsanların kendi aralarında düzen kurmak için devleti oluşturduğunu dolayısıyla ihtiyaçlarını da bu düzenin içinde giderdiğini belirtir. Fârâbî, insanların mutlu olabilmelerinin koşulu olarak kurdukları düzen içinde adaletin sağlanmasını öngörür. Adaleti de ancak güçlü bir örgüt olan devletin sağlayabileceğini ifade eder. Fârâbî, erdemli devlette insanların mutlu olacağı fikrindedir. Bilgili, donanımlı ve sorun çözücü gibi özellikleri bulunan kişi tarafından erdemli devletin yönetilmesi gerektiği görüşündedir.

4. Bilgi Problemi

İslam düşünürleri, bilgi problemine çeşitli açılardan yaklaşmıştır. Fârâbî ve Gazâlî'nin görüşleri bu açıdan önemlidir.

- a) **Fârâbî:** Kanaat ile bilgiyi ayırır; kanaat, kesin bilginin oluşturulmasında bir aşamadır. Ona göre kanaat, bir şeyin düşünüldüğü gibi olduğu yönündeki inançtır. Düşünülen şeyin insan zihninin dışında bir karşılığı varsa o kanaatin bilgiye dönüşebileceğini belirtir. İnsan, kanaatinin dış gerçeklikle uygunluk içinde olduğunun bilincine vardığında ve bu yargının tesadüfi olarak meydana gelmediğini gerekçelendirdiğinde o yargısı kesin bilgiye dönüşebilir.
- b) **Gazâlî:** İnsanın duyuuları ve aklıyla birtakım bilgilere ulaşabileceğini belirtir. Kesin bilgi edinmede ise onların yetersiz kaldığı görüşündedir. Gazali, "gönül gözü" adını verdiği sezgiyi, insanı kesin bilgiye götüren bir bilgi kaynağı olarak kabul etmiş ve akıldan üstün tutmuştur. Bu görüş, daha sonra 20. yüzyıl filozoflarından Bergson tarafından da savunulacak olan entüisyonizmin ilk olarak ortaya konulup savunulmasıdır. Ancak Gazâlî'nin felsefeye ilişkin eleştirileri (Filozofların Tutarsızlığı adlı eserinde yer alır) daha sonra İbn Rüşd tarafından "Tutarsızlığın Tutarsızlığı" adıyla eleştirilmiştir. Yine kimi eleştirmenlerce İslam dünyasındaki 12. yüzyıldan sonra bilim ve felsefe çalışmalarının azalması da Gazâlî'nin görüşlerine bağlanmıştır.

5. İslam Felsefesindeki Bazı Felsefi Akımlar

- a) **Natüralistler (Tabiyyun):** Akli tecrübeden çıkaran ve bilgilerin duyumlar aracılığıyla kazanıldığını savunan görüştür. Bu görüş, Tanrı ile insan arasında aracı kabul etmeyen deist yaklaşımı sergiler. Razi, önemli temsilcilerindendir.
- b) **Dehriyye (Materyalistler):** Gerçek olan tek şeyin madde, onun da ezeli ve ebedî olduğunu savunan görüştür. Dolayısıyla bu akım filozofları Tanrı'nın varlığını kabul etmez. İbnü'r Râvendî, önemli temsilcilerindendir.
- c) **Bâtınilik:** Kutsal kitapların lafzından (sözlerinden) ziyade harf ve sözcüklerinden gizli manalar çıkaran görüştür. İbn Meymûn, önemli temsilcilerindendir.
- d) **İhvanı Safa:** Çeşitli alanlardaki düşüncelerden bir ansiklopedi meydana getirerek tüm ilimleri bir yerde toplamaya çalışan cemiyettir. İhvanı Safa felsefecileri, insanın ilahî kanunlara uygun ve erdemli yaşaması gerektiği görüşündedirler. İslam Ansiklopedistleri olarak da bilinirler.
- e) **Meşşailik Felsefesi:** İslam esaslarına bağlı, başta Aristoteles etkisinde ve kısmen de Platon felsefesini içeren mantık ve matematik temelli bir felsefi yaklaşımdır. Akla dayalı inancı savunur. El Kindi, Fârâbî ve İbn Rüşd gibi filozoflar önemli temsilcileridir.
- f) **İşrakilik Felsefesi:** Mantığa dayalı bilginin değil mistik tecrübeye dayalı bilginin hakikati vereceğini savunan görüştür. İşrakîye, güneşin doğarak ışığın yayılması anlamına gelir. Güneşin eşyayı karanlıktan aydınlığa çıkardığı gibi manevi sezginin de insanı aydınlattığını savunur. Şahabettin Sühreverdî, önemli temsilcilerindendir.

IV. Akıl - İnanç Sorunu

Akıl - inanç ilişkisi sorunu Hristiyanlık ve İslam Felsefelerinde ayrı ayrı incelenecek:

A. Hristiyan Felsefesinde İnanç ve Akıl ilişkisi

İnanç ve akıl ilişkisi Hristiyan felsefesinde, dönemsel değişiklikler olsa da dönem sonlarına kadar inanç eksenli bir ilişkidir.

Patristik Dönem'in başlarında Tertullian, "Akıl almaz (saçma) olduğu için inanıyorum." yargısıyla hem Yunan felsefesine hem de Hristiyanlığı mantıksal düzlemde açıklamaya çalışan görüşlere karşı çıkar. Aklın bir sınırı olduğunu, akılla bazı şeylerin anlaşılamayacağını dolayısıyla inandığını belirtir. **Clemens**, "Anlamak için inanıyorum." yargısıyla Tertullian'ı eleştirmiştir. O, inanılan şeyin akıl tarafından onaylanması gerektiği üzerinde durur. Augustinus da akılla inancı temellendirmeye çalışmış ve inancın akıldan önce geldiğini söyleyerek "Anlamak için inanıyorum." yargısına katılmıştır. Bu yargı, bilme sürecinde ilk koşul olarak inancı işaret etmektedir.

Skolastik Dönemde Aristoteles'in etkisiyle Patristik döneme göre aklın önemi artmış ve akıl, inancın temellendirilmesi ve sistemli olarak öğretilmesi için kullanılmıştır. Skolastik Dönemin başlarında **Anselmus** "Anlamak için inanıyorum." yargısına katılır ve inancı akıl ile temellendirmeye çalışır. **Aquinolu Thomas**, "Anlamak için inanıyorum." yargısını "İnanayım diye biliyorum." yargısına dönüştürür.

14. yüzyılda **Ockhamlı William**, inanç ile aklın birbirinden bağımsız iki ayrı alan olduğunu belirterek inancın akla, aklın da inanca müdahalesine karşı çıkmıştır. Ockhamlı böylece, akıl ve bilgiye bağımsız bir alan açmış ve Rönesansa giden yolu açmıştır.

B. İslam Felsefesinde İnanç ve Akıl ilişkisi

İslam felsefesi inanç-akıl ilişkisinde insanın akıl yoluyla da inanabildiği ifade edilir. İnancın bilgisi, aklın bilgisiyse çelişkiye düşmez. İnançla akıl ilişkisinin tartışılmasında İslam kelamcıları ile filozofları arasında aşırı uçlar görülmez.

Mutezile ve **Maturidi** ekolü kelamcıları akılla inanca ulaşabileceğini, inancın akılla çelişmediğini kabul eder. Allah'ın akla anlaşılıp açıklanabilen bir düzen kurduğunu ve insanı akıl sahibi bir varlık olarak yaratıp sorumluluk verdiğini vurgularlar. **Maturidi** kelamcıları inancı bozan hurafelerin ayıklanmasında da aklın rolünü vurgular.

El Kindî, vahiy bilgilerinin akılla şekillenen felsefi bilgilerle aynı amaçta olduğunu belirtir. İki bilgi de hakikatin bilgisine ulaştırır. Gerçeğin bilgisini felsefenin verebileceğini ileri sürer. Dolayısıyla akılla inanca ulaşmak mümkündür.

Fârâbî, din ve felsefenin konu ve amaçlarının aynı olduğu görüşündedir. Felsefe ve dinin çeliştiğini söyleyen birinin öncelikle dini anlamadığını belirtir. Konuya bu açıdan yaklaşan birinin dine körü körüne bağlandığını ve bunun doğru bir davranış olmadığını belirten Fârâbî, inanç ve akla dayalı bilgilerin amacının insanın en yüksek mutluluğuna hizmet etmek olduğunu ileri sürer. O, aklın pratik ve teorik her türlü bilgiyi kavrayabileceğini belirtir ve aklın doğru şekilde işletildiğinde hakikati vereceğini söyler. Aklın kanıtlama

kabiliyeti olduğunu ve inanca ait bilgileri kanıtlatabileceğini ifade eder.

İmam Gazali; aklın inancın bilgisinin bilinip tasdik edilmesi açısından önemli, ancak kesin bilgi vermede yetersiz olduğunu, naklî bilginin akli bilgiden önce olduğunu kabul eder. Bu bağlamda o naklî bilgiyi güneş(ışığın)a akli bilgiyi ise göze benzetir. Gazâlî, inanca dayalı bilginin kesinliğini, insanın ancak sezgisel olarak kalbi ile bilebileceğini belirtir. Akıl ile kalp, birlikte bulunan bir düşünce merkezi hâlinindedir.

İbn Rüşd'e göre Kur'an-ı Kerim insanları, var olanları düşünmeye ve akılla değerlendirmeye davet etmektedir. Bu nedenle felsefe dinle çatışmaz, aksine uzlaşa içindedir. Hakikate götüren yollardan biri olan akılla bilgiyi ortaya koyan kişinin kimliğine bakmaya gerek yoktur; önemli olan bilginin akılsal olup olmadığıdır. İbn Rüşd'e göre, akılsal olan, inanca da uygun olandır.

V. 8. ve 12. Yüzyıl Çeviri Faaliyetlerinin İslam ve Batı Felsefesine Etkisi

Çevirinin, bir metnin, bir yazının, bir kitabın bir dilden başka bir dile aktarılması anlamında çevirinin, tercüme edilmesinin bilinen en eski örneklerinden birisi üç dilli El Reşit Taşı (Rosetta Stone)'dır. Mısır Hiyeroglif yazıtı, Yunanca, Eski Mısır halk dili ve Hiyeroglif metinleri içeren bu taş sayesinde okunabilmiştir.

MS 2-15. yüzyıl dönemi felsefesi açısından 7. Yüzyılda başlayan İslam medeniyetindeki ve 12. yüzyıldan itibaren Batı'da başlayan çeviri faaliyetleri önemlidir.

Abbasi halifelerinin talimatları doğrultusunda başlangıcı daha eskiye dayanan, 9-12. yüzyıl arasında **Süryani, Arap, Farisi ve Hint çevirmenler** sayesinde birçok felsefi eserin Arapçaya çevrildiği bir dönem ivmeli olarak başlamış oldu. Harun Reşit döneminde fethedilen yerlerden getirilen eserler, Bağdat'ta **Beyt'ül Hikme** adında kurulan kütüphanede toplatılmıştır. Özellikle Abbasi halifesi Mensur tarafından Beyt'ül Hikme'de başlatılan çeviri faaliyetlerinde **Aristoteles'in "Organon" ve Porphyrius'un "İsagoji"** eserleri (Mantık alanına ait eserler) çevrilmiş, burası bilim ve felsefe akademisi hâline getirilmiştir. **Plotinus'un sudûr nazariyesi ve Aristoteles'in mantık görüşleri** İslam felsefesi filozoflarını geniş ölçüde etkilemiştir. Yapılan çeviriler, İslam felsefesine yön vermiş ve İslam coğrafyasını felsefenin merkezi hâline getirmiştir.

Avrupa'da 12-13. asırlarda önce İspanya ve Sicilya'da başlayan tercüme hareketi İtalya ve Fransa'ya, oradan da tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Avrupa'da özgür ve bilimsel düşüncenin ortaya çıkışında söz konusu etkinliklerinin önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Skolastik yorumların dışında önce Arapça çevirilerinden sonra doğrudan Yunanca orijinalinden Platon, Aristoteles ve diğer Yunanlı filozofların eserleri okunmaya ve çevrilmeye başlanmış; İslam filozof, bilgin, matematikçi ve hekimlerinin kitapları büyük bir uyanış etkisi yapmıştır. Bu nedenle bu yüzyıllara Erken Rönesans da denilmiş, ardından **Rönesans ve Reform** hareketleri gelmiştir.

1. Düşüncelerin eklenerek mi, yoksa devrimsel sıçramalarla mı ortaya çıktığı tartışılabilir savlardır. Özellikle politik ve toplumsal gelişmelere ilişkin gözlemler düşünsel devamlılığı daha belirgin biçimde gözler önüne seriyor. Bilimsel gelişmelerde de keskin kırılmalar ve yenilikler kadar sürekliliği gözlemlemek de daha kolay. Felsefenin Orta Çağ'da kendine özgü bir disiplin ya da öğrenim dalı olarak tanınmasında da aynı sürekliliği görebiliriz. Dahası sonraki yüzyıllarda geliştirilecek felsefi görüşlerin öncüllerinin ya da temellerinin Orta Çağ'da ileri sürüldüğü de görülebilir. Örneğin, modern dönemin empirisizmi skolastik dönemin nominalizminin bir tür devamıdır. Ancak tabi ki, terimler, kavramlarda vb. Orta Çağ'dan modern zamanlara geçerken anlam değişmesi ve genişmesi de olmuştur.

Parçada aşağıdakilerden hangisi tartışılmaktadır?

- A) Felsefi fikir ve kavramlarda süreklilik ve özgünlük ilişkisi
- B) Epistemolojik bir sorun olarak bilginin kaynağı
- C) Bir bilgi kaynağı olarak deney ve deneyim
- D) Sosyal ve tarihsel değişmelerde felsefenin ve siyasetin rolü
- E) Farklı çağların felsefe üzerindeki etkisi

2. Newton, "Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri" adlı eserinde ifade ettiği evrensel çekim yasası ile kendisinden sonraki bilim ve felsefeyi kökten etkileyen bir bilim adamı ve düşünürdür. Newton, evren karşısındaki merak ve heyecanını şöyle dile getirir: "Dünyaya nasıl görüldüğümü bilmiyorum ama ben kendimi keşfedilmemiş gerçeklerle dolu bir okyanusun kıyısında oynayan, düzgün bir çakıl taşı ya da güzel bir deniz kabuğuna sevinen bir çocuk gibi görüyorum."

Parçaya dayanarak Newton'un bilim anlayışına ilişkin aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Evrendeki amaçlılığı belirlemeye çalışan bir etkinliktir.
- B) Merak ile evrene yönelen bireyin doğada düzenlilik arayışıdır.
- C) DeneySEL ve gözlemsel verilerle varlığı açıklama çabasıdır.
- D) Evreni felsefi değil, deneysel olarak açıklama çabasıdır.
- E) Evrendeki değişimin tesadüfi değil, ereksel olduğunu gösterme çabasıdır.

3. Descartes "Felsefenin İlkeleri" adlı kitabında insan bilgisinin ilkelerini sıralar. Ona göre, gerçeği arayanın yaşamında bir kez tüm nesnelerden gücü yettiği ölçüde kuşku duyması gerekir. Descartes, kendisinden şüphe edilemeyecek bir hakikate de bu yolla ulaşılacağını savunur. Bu nedenle, "Düşünülen şeyin, düşünürken gerçekten var olmadığını kavramak bize o denli aykırı gelir ki en şaşılması varsayımlara karşın şu "Düşünüyorum, o hâlde varım." sonucunun doğru olduğuna ve bunun düşüncelerini bir sıra içinde yönlendiren ve yöneten bir kimseye görünen ilk doğru sonuç olduğuna inanmaktan kendimizi alıkoyamıyoruz." der.

Parçaya dayanarak Descartes'ın felsefesine ilişkin aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Şüpheyi doğru bilginin imkansızlığının mantıksal bir sonucu olarak kabul eder.
- B) Modern felsefenin şüphe eden özne değil, evrensel ve birlikli yapıdaki nesneye dayandığını savunur.
- C) Var olmasaydık kuşku duyamazdık, bu da edinebileceğimiz ilk doğru bilgidir.
- D) Şüpheyi her türlü felsefi çabanın nihai ilkesi olarak kabul eder.
- E) Varlığın matematiksel yapıda olduğunu, matematiksel yöntem ile bilinebileceğini savunur.

4. Spinoza'ya göre insan ruhunun tutkuların etkisi altına giren bir yapısı vardır. İnsanın tutkularının esaretinden kurtuluşu, akıl sayesinde olur. Akıl, Tanrı hakkında upuygun (kesin) bilgiler bulundurmaz. Akıl, insanı Tanrı'nın bütün bilgilerin ve varlığın nedeni olduğu gerçeğiyle hareket etmeye yönlendirir. Spinoza'ya göre, akıl tabiata aykırı olan hiçbir şey istemez. Akıl kişinin kendi kendisini sevmesini, kendisine gerçekten faydalı olan şeyi aramasını, insanı gerçekten daha büyük bir yetkinliğe götüren her şeye karşı iştahı olmasını ve mutlak olarak söylenirse herkesin kendisinde bulunduğu kadar kendi varlığını korumaya çalışmasını ister.

Parçadan hareketle Spinoza felsefesine ilişkin aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Doğru bilginin ve ahlakın temeline akli koymuştur.
- B) İnsan iradesinin ve özgürlüğünün Tanrısal iradeyle sınırlı olduğunu savunmuştur.
- C) İnsanın ve evrenin Tanrı ile bir ve özdeş olduğunu savunmuştur.
- D) Panteist varlık anlayışı ile temellendirilmiş bir ahlak anlayışını benimsemiştir.
- E) Doğru bilgi için akıl ve deneyin birlikte çalışması gerektiğini savunmuştur.

5. Paracelsus, 15. yüzyıl tıbbında eskiye başkaldırının bir sembolüdür. Döneminde Skolastik akademilerde kabul gören her şeye meydan okumuş, yürürlükteki tıp uygulamalarına hayatı boyunca karşı çıkmıştır. Derslerini çağın bilim ve felsefe dili olan Latince yerine, kendi ulusunun dilinde (Almanca) vermiştir. Geçmişle mücadelesinin en somut örneği, öğrencilerin yılsonunda yaktığı geleneksel ateşte, herkesin gözü önünde Hipokrat, Galen ve İbn Sina gibi otoritelerin kitaplarını yakmasıdır. Böylece, dogmatlaştırılarak yeni gelişmelerin önünde engel haline gelen Galen, İbn Sina gibi hekimlerin şahıs ve eserlerinde, eski tıbbı son verdiğini göstermiştir.

Parçaya dayanarak Paracelsus'un bilim anlayışına ilişkin aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Modern tıbbın temellerini atmıştır.
- B) Bilimsel otoritelere dayanarak hakikatlere ulaşmanın kolay olacağını savunmuştur.
- C) Çağında egemen olan otoritelere dayalı tıp anlayış ve uygulamalarına karşı çıkmıştır.
- D) Geleneksel, doğal ve alternatif tıbbi arayışların etkisizliğini savunmuştur.
- E) Anadilde tıp ve bilim eğitimin sınırlı kalacağını göstermeye çalışmıştır.

6. Aristoteles'in fizik anlayışına göre "Aynı yükseklikten bırakılan iki cisimden ağır olan yere daha hızlı düşer." Bu düşünce Galileo'ya kadar doğru olarak kabul edilmiştir. Galilei ise Pisa Kulesi'nden biri ağır, diğeri hafif, fakat aynı maddeden yapılmış iki cismi aynı anda aşağı bırakır. Her iki cisminde aynı anda yere düştüğü görülür. Galilei böylece cisimlerin düşme hızlarını belirleyen şeyin ağırlıkları olmadığını gösterir.

Galilei'nin çabası bilimin aşağıdaki özelliklerinden hangisine örnek olarak gösterilebilir?

- A) Bilim tek tek olguları değil, olgu türlerini ele alır ve bunlarla ilgili genel yasalara ulaşır.
- B) Bilimsel bilgi, yöntemlidir.
- C) Bilimsel bilgi, insanlara açık ve anlaşılabilir sözcüklerle iletilen bir bilgidir.
- D) Bilimsel bilgi, doğal varlıklardaki amaçlılığı belirlemede deneysel yöntemi kullanan bir bilgidir.
- E) Bilim eleştireldir; bilimsel bilgi de bilimin eleştirel tavrının sonucunda elde edilen bir bilgidir.

7. Newton'dan önceki 17. yüzyıl bilimde birbirine zıt iki eğilimden söz edilebilir: Bacon'ın temsil ettiği deneysel tümevarımsal yöntem ve Descartes'in temsil ettiği rasyonel tümdengelsel yöntem. Newton, sistematik yorumlama olmaksızın sadece deneylerden hareket eden tümevarıma veya deneysel kanıt olmadan sadece ilkelerden hareket eden tümdengelimle dayanmamış, her iki anlayışın uygun bir sentezini yapmıştır. Sonuçta sistematik deneyde Bacon'u, matematiksel çözümlemede de Descartes'i aşan Newton, bu iki eğilimi birleştirerek günümüzde de geçerli olan doğa biliminin dayandığı metodolojiyi geliştirmiştir.

Parçada Newton'un başarısı aşağıdakilerden hangisine dayandırılmıştır?

- A) Bilimin felsefe karşısında daha etkin bir konuma taşınmasına
- B) Bilim içindeki bilim dışı, metafizik unsurları ayıklamasına
- C) Mekanik evren anlayışının teolojik dünya görüşü karşısında üstünlüğünü göstermesine
- D) Deneysel tümevarım ile rasyonel tümdengelim birleştirilerek yeni bir bilim yöntemini ortaya koymasına
- E) 17. yüzyıl öncesi bilim adamlarının çabalarını bir adım öteye taşımış olmasına

8. T. Hobbes, mutlak monarşik iktidara dayalı bir devletin gerekliliğini insan doğasına dayandırır. Ona göre, insan doğasında temel belirleyici olan bencilliktir. Her şeyde olduğu gibi ahlakta da egemen olan çıkardır. Ona göre, erdem vb. kavramlar insan için yaptırımı olmayan kuruntulardır. Mutlak adalet, mutlak iyi ve mutlak yasa, uydurulmuş boş sözlerden ibarettir.

Parçaya göre, Hobbes'un ahlak anlayışı hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Ahlaki eylemlerin amacının mutluluğa ulaşmak olduğunu savunur.
- B) İyinin ve kötünün her toplumda, her zaman aynı olduğunu öne sürer.
- C) Birey davranışları için bağlayıcı bir evrensel ahlak yasasından söz edilemeyeceğini savunur.
- D) Ahlaki yargıların mutlak ve evrensel olduğunu savunur.
- E) Ahlaki eylemlerin amacının olabildiğince çok sayıda insana en çok yarar sağlamak olduğunu savunur.

8. ÜNİTE: MS 18-19. YÜZYIL FELSEFESİ

18-19. yüzyıl felsefesi, 15. yüzyıla başlayan bir sürecin birçok alanda sonuçlarının yaşandığı dönemi işaret etmektedir. Bilim, teknik, sanat, ekonomi ve toplumsal yapıda büyük dönüşümler yaşandığı yüzyıllardır. Bilim ve teknik alanındaki gelişmeler yeni bir ekonomik sistemi ortaya çıkarmıştır. Ticari yayıncılık ve yazılı basın gelişmiş, ulusal dillerde ve günlük-haftalık yayınlar yaygınlık kazanmıştır. Bu yeni sistem; toplumsal ve siyasal yapıda değişiklikleri beraberinde getirmiş, yönetim biçimlerini etkilemiş ve değişime zorlamıştır. Yönetimsel ve ekonomik sistemle birlikte insanların istek ve ihtiyaçları da, sanat anlayışı da değişmiştir.

I. MS 18-19. Yüzyıl Felsefesinin Ortaya Çıkışı ve Temel Sorunları

18-19. yüzyıllar “aydınlanma” düşüncesinin egemen olduğu yüzyıllardır. Dönem düşünürlerinde akıl ile tüm sorunların çözülebileceği ve toplumsal olarak ebedî barışa ulaşabileceği düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle, “Akıl Çağı” olarak da adlandırılır.

18-19. yüzyıllar Batı’da toplumsal yaşam ve siyaset açısından da köklü değişimlerin yaşandığı yüzyıllardır. Fransız Devrimi (İhtilali) siyasi açıdan, Sanayi Devrimi ise ekonomik açıdan önce Avrupa’yı ve sonra bütün dünyayı etkileyen olaylar olarak bu dönemde yaşanmıştır.

Tarihsel arka planına baktığımızda Skolastik felsefeden kopuşu başlatan ve büyük ölçüde gerçekleştiren 15-17. yüzyıl Rönesans, Hümanizm ve Modern Felsefe hareketlerinin Aydınlanma çağı ve Aydınlanma Felsefesi üzerinde etkili olduğu görülür. Galilei, Kopernik ve Newton’un ortaya koyduğu yöntem ve bilimsel bilgiler kabul görmüş ve yeni bir bilim anlayışı ortaya çıkmıştır.

18-19. yüzyıl felsefesine Aydınlanma felsefesi de denir. Kant (1724-1804) “Aydınlanma Nedir?” başlıklı yazısında aydınlanmayı, “insanın kendi suçu nedeniyle düşmüş olduğu ergin olmayış durumundan kurtulması” olarak tanımlar. Kant, bu dönemin sloganı olarak da “Akılını kullanma cesaretini göster!” demiştir.

Matbaanın ve yayıncılığın yaygınlaşması, hem dinsel alan ve kurumlarda hem de siyasal alanda önemli değişimleri ortaya çıkartmıştır. Okuryazarlığın artması, Kutsal Kitap’ın (İncil ve Tevrat’ın) ulusal dillerdeki çevrilerinin basılması bir yandan Katolik Papalığının ve Kilise’nin etkisini azaltırken öte yandan Protestanlık gibi yeni mezheplerin ortaya çıkıp taraftar bulmasını sağlamıştır.

Siyasal alanda ise ulusal dillerde yayınların artması bir yandan ulus-devlet fikrinin yaygınlaşmasına öte yandan daha özgürlükçü ve eşitlikçi bir devlet anlayışının savunulmasına zemin hazırlamıştır.

1688 İngiliz Şanlı Devrimi ve 1789 Fransız İhtilali bu döneme damga vuran siyasal olaylardır. Her iki devrimde de görünen sebep yoksul halkın zengin ve halktan kopuk krala, kraliyet ailesine tepkisidir. Arka planda ise sanayi devrimiyle zenginleşen, ancak soylu olmadığı için yönetimde söz hakkı olmayan tüccar-sermayedar sınıfın, bu sınıfın desteklediği aydınların ve ulusal dillerde yayın yapan dergi ve gazete

gibi periyodik yayınların halk üzerindeki etkisi vardır. Aynı yayınların etkisi milliyet olgusunu ve milliyetçilik akımlarını doğurmuş, Fransız İhtilali ile Ulus Devlet fikri zamanla tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır.

Öte yandan İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi, hızlı üretim yapan fabrikaların kurulmasını ve ulaşımın kolaylaşarak kültürel ve ekonomik etkileşimin artmasını sağlamıştır. Başta kıtalararası iletişimi mümkün kılan telgrafın bulunması olmak üzere bilimsel ve teknolojik gelişmeler günümüzde etkisini çok daha yoğun hissettiren küreselleşmenin ve coğrafi keşiflerle başlayan sömürgeciliğin nitelik değiştirmesinin de başlangıcı olmuştur.

MS 18-19. Yüzyılda Felsefe Adına:

- Akla güven duyulmuş ve akılcı düşünce artmıştır.
- Özgürlüğü engellediği düşünülen siyasi ve dinî otoritelere karşı gelinmiştir.
- Düşünce özgürlüğü desteklenmiştir.
- Aydın ve yazarlar sınıfı oluşmuştur.
- Sanat, felsefe ve edebiyatta önemli eserler verilmiştir.
- Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gerçekleşmiş ve buna bağlı problemler tartışılmıştır.
- Felsefede yeni ekoller çıkmıştır.

II. MS 18-19. Yüzyıl Felsefesinde Öne Çıkan Sorunlar

- Aydınlanma Çağında ele alınan başlıca felsefi sorunlar aşağıdakilerdir:
- Bilgi sorunu (Bilginin Kaynağı, Değeri ve Sınırları)
- Birey-Devlet ilişkisi Sorunu
- Ahlak Sorunu (Ahlaki değerlerin ve ahlak yasasının evrenselliği sorunu)
- Varlık sorunu (Varlığın ne’liği ve varlıkta değişim)

A. Bilgi Sorunu

18-19. yüzyılda İngiliz deneyci filozofları Locke ve Hume ile Alman filozofu Kant bilginin kaynağı ve sınırları konusunda öne çıkan filozoflar olmuştur.

Dönem felsefesinde deney öncesi (a priori) bilginin imkanıyla ilgili sorgulama öne çıkar. A priori, deney öncesi, yani doğuştan akılda bulunan fikir, kavram ve bilgileri ifade eder. A posteriori ise deneyden sonra gelen, deney ve duyumla elde edilen bilgi, fikir ve kavramları ifade eder. Descartes gibi rasyonalistler a priori bilginin var olduğunu savunur. Locke gibi empiristler ise a priori bilginin var olmadığını, tüm insan bilgisinin a posteriorik (deney-sonrası) olduğunu savunmuştur.

John Locke

Locke, Descartes’ın doğuştan gelen bilgi ve kavramlara dayalı bilgi anlayışına karşı çıkar. Ona göre “İnsan akıllı doğuştan bir tabula rasa (boş levha)dır.” Deneyi içsel ve dışsal deney olarak ikiye ayıran Locke’a göre, bütün bilgi ve fikirlerimizin kaynağı deneyimdir.

David Hume

Locke'un deneyciliğini şüphecilığe yaklaştırır. Ona göre deneyden bize doğrudan bilgi ve kavramlar gelmez; yalnızca bazı izlemler gelir. İnsan bu izlemlerin tekrarlanmasına dayalı olarak alışkanlığa dayalı kavramlara ve ilkelere ulaşır. Örneğin "nedensellik ilkesi" bu türden bir alışkanlığa dayalı ilkedir. Hume, daha önce Gazali'nin getirdiği eleştiriye benzer bir eleştiri getirerek modern bilimin temelinde yer alan nedensellik (determinizm) ilkesini eleştirir.

E. Kant

Hume'un eleştirilerinden etkilenecek rasyonalist bilgi anlayışından ayrılan Kant (Königsberg - Almanya 1724-1804), bilgi kaynağı olarak aklı ve deneyi eleştirir. Sonuçta "Saf Aklın Eleştirisi" adlı eserinde yeni bir bilgi anlayışı ortaya koyar. Ona göre deneyden bize sadece ham duyu verileri gelir. Bu duyu verileri akıl tarafından, akıldaki algının iki formu (zaman ve mekan) ve kategoriler (yer, zaman, nicelik, nitelik, durum vb) tarafından işlenerek bilgiye dönüştürülür.

Kant'a göre "Kavram olmadan görüler kör; görü olmadan kavram boştur." Bu nedenle aklın duyu verilerini işleyerek elde ettiği bilgi insana yalnızca fiziksel dünyanın, görüngülerin (fenomenlerin) bilgisini verir; kendinde varlığı (numenleri) bildirmez.

Böylece Kant, hem sonraki felsefeyi etkilemiş, hem de insan bilgisine bir sınır çizmiştir. 19 ve 20. yüzyıl felsefesi bu varlıksal – bilgisel ayırmadan etkilenecek ve fenomen sözcüğü anlamsal farklılıklara uğramakla birlikte çağdaş felsefenin temel kavramlarından birisi olmuştur. Öte yandan insan bilgisine çizdiği sınır, metafiziksel bilginin imkansızlığı fikrine dönüşerek çağdaş felsefede çeşitli biçimlerde sürdürülmüştür.

B. Birey-Devlet İlişkisi Sorunu

Skolastik dönem sonrası İtalya'da Machiavelli, İngiltere'de Hobbes, mutlak monarşie dayalı devlet sistemini, devletin her türlü gücü elinde bulundurmasının birlik ve beraberlik açısından zorunlu olduğunu savunmuştur.

John Locke

Bu görüşe ilk karşı çıkış Hobbes'un yurttaşı olan J. Locke (1632-1704) tarafından yapılmıştır. Yaşamının sadece son 4 yılını 18. yüzyılda geçirmiş olsa da fikirlerini etkisi nedeniyle 18. yüzyıl felsefesi içinde ele alınan Locke, mutlak monarşie karşı liberal (özgürlükçü) bir devlet sistemini ileri sürmüştür.

Locke da Hobbes gibi insan doğası ve doğal durum varsayımlarından yola çıkarak toplumsal sözleşmeye dayalı bir devlet fikri ortaya koyar. Ancak ona göre, insan doğası itibarıyla iyidir ve akıllıdır; insanlar doğal durumda özgür yaşarlar. Locke, insanların hukuk güvencesi içinde haklarını kullanmalarını sağlayacak siyasal bir otoriteye yani devlete yetki verdiklerini belirtir. Ona göre doğal durumdan sözleşmeye dayalı bir devlet düzenine geçmek bir zorunluluktur.

Ancak bu devlet zorba bir devlet olamaz. Çünkü insanların kendi iradeleriyle kurduğu devlet düzeninde çoğunluğun dediği olmaktadır. Meşru yönetimin kaynağı çoğulcu iradedir.

Yine Locke; zorbalığı önlemek için egemenliğin üç unsuru olarak yasama, yürütme ve yargı güçlerini ayırarak bu güçler (erkler) arasında denge ve denetimi savunur.

Montesquieu

Montesquieu (1689-1755), çağındaki hızlı değişimlerin etkisiyle toplumu bilimsel olarak incelemek gerektiğini öne sürmüştür. Toplumsal olayları inceleyerek genellemelere varır. Yasaların fiziki ve sosyal gerçekliğin ürünleri olduğunu ve bir birleriyle bağlantılı olduğunu savunur.

Montesquieu, devletler hukuku, siyasal hukuk ve kişiler arası ilişkileri düzenleyen medeni hukuk gibi hukuk türlerini ayırır ve yasaların niteliğinin, toplumsal niteliklere göre toplumdan topluma değişeceğini söyler.

Montesquieu; yönetim biçimlerini de cumhuriyet, monarşi ve despotizm ayırır tanımlar. Cumhuriyet yönetiminde halkın söz sahibi olduğunu belirtir.

Montesquieu da, temel hak ve özgürlüklerin korunması için güçler ayrılığı ilkesini gerekliliğini savunur, Locke'un öncüsü olduğu güçler ayrılığı kuramlaştıran düşünürdür.

J.J. Rousseau

Rousseau (1712-1778) da devlete yönelik görüşlerini açıklarken doğal durum kavramından hareket eder. İnsanın doğada tam olarak özgür ve eşit yaşadığını, bu özgür yaşamının da toplumun kurulmasıyla son bulduğunu belirtir. Özellikle "mülkiyet" kavramının ortaya çıkmasının özgürlüğü ve eşitliği ortadan kaldırdığını savunur. Rousseau, insanların bir araya gelip zorunlu olarak "toplumsal sözleşme" yaptığını ve bunun doğrultusunda devletin kurulduğunu ileri sürer. Haksızlık durumlarına çözüm olsun diye oluşturulan toplumsal sözleşmenin insanları köleleştirdiğini belirten Rousseau, geriye yani doğal duruma dönüşün mümkün olmadığını söyler. Bu nedenle Rousseau, özgürlük-güvenlik ikileminden kurtulmanın tamamen mümkün olmadığını, yapılabilecek tek şeyin doğal yaşama uygun yasalar çıkartmak ve medeni bir toplum oluşturabilmek olduğunu savunur.

C. Ahlakî İlkelerin Evrenselliği Sorunu

Aydınlanma felsefesinin akılcı karakteri ahlakî sorunların ele alınmasında da kendisini gösterir. Dönemin iki filozofu, Kant ve Bentham'ın ahlak anlayışlarında akıl önemli bir yere sahiptir.

Kant

Kant, "Saf Aklın Eleştirisi"nde bilgi sorununu ele aldıktan sonra ahlakı da "Pratik Aklın Eleştirisi" adlı eserinde ele alır. Kant ahlak sorununu, aklı araçsallaştıran Bentham (ve önceki düşünürler) gibi insan doğası kavramına değil, akla ve akılsal yargılarla ilgili yaptığı ayırma dayanarak çözümler. Yargıları kesin (kategorik) ve koşullu (hipotetik) olarak ikiye ayırır Kant; içinde hiçbir koşul taşımayan, sadece iyi niyetten ve ödevden kaynaklanan kesin buyrukların ahlakî açıdan değerli olduğunu savunur. Kant ahlakı ve iyiyi, eylemlerin sonucuna göre değil kişiyi o eyleme götüren niyete (esas motivasyon sebebi olarak ödev) göre değerlendirir. Mut(luluk)çu ve faydacı düşünürlerden bu açıdan ayrılır.

Kant, ahlaka yönelik “ödev” kavramını kullanarak iyi istenci geliştirmeye çalışır. Ona göre ödev, insanın kendi isteğiyle sorumluluğunu aldığı eylem, içten ve vicdanı tarafından verilen emirler (kesin buyruklar)dır. Ödevi belirleyen şey bir başkası değil insanın kendisi ve vicdanıdır. Ödev, bütün insanlar için geçerli olan ama kimsenin arzu ve isteklerine bağlı olmayan evrensel ahlak ilkesi taşıır.

Kant’a göre insan eylemleri ya ödevde aykırı ya da ödevde uygundur. Yalnız ödevde uygun görülen her davranışın ödevden çıktığını ileri sürmek yanlış olur. Örneğin bir esnafın kendinden alışveriş yapan kişileri kandırmaması görünüşte ödevde uygun bir davranıştır. Bunu uzun vadede müşteri kaybetmemek düşüncesiyle yaptıysa bu davranışı ödevden kaynaklanmaz. Bu davranışı, başkalarını kandırmanın ahlaki olmadığını düşünerek yaptıysa ödevden kaynaklanır. Kant ahlaki açıdan üç ilke öne sürer. Bunlar Kant’ın maksimleri olarak da bilinir.

- “Öyle bir davran ki davranışın ilkesi evrensel bir yasa olarak kabul edilebilsin.”
- “Kendinde ve başkalarında insanlığı bir araç olarak görecektir şekilde değil de onu bir amaç edinecek şekilde davran.”
- “Her zaman akıllı iradeni, evrensel bir yasa koyucu olarak görevde bulunacağı şekilde davran.”

Bu maksimler, kişinin davranışta bulunurken hem ödevde uygun davranmasını hem de davranışının ödevden çıkmasını sağlayan ilkelere uygundur. Kişi, bu ilkelere uygun davranırsa ödevde uygun davranmış olacaktır.

Bentham

Bentham (1748-1832), ahlakı pratik alanda öngörür. İnsanın doğası gereği acıdan kaçan ve “haz” peşinde olan biri olduğunu söyler. Bu eylemin akılla bilinçli bir şekilde yapıldığında insana erdemli olma niteliği kazandıracağını öne sürer. Acı karşısında hazzı, haz karşısında acıyı ölçüp tartan biri; faydayı hangisinde daha çok görürse ona yönelmelidir. Bentham, bazen büyük hazlar için küçük acılardan veya büyük acılardan kaçmak için küçük hazlardan vazgeçmek gerekebileceğini belirtir. Ona göre mutluluk, insanın aklıyla kendi eylemini seçmesindedir. Bentham’a göre kötülük, insanın yanlış tercihte bulunmasından kaynaklanır. Haz ve acı arasında hesabını yeterince yapamayan insan, kötülüğün ortaya çıkmasına neden olur. Mutlu olmak istediği için eylemlerde bulunmuş ama hesabı tutmamıştır. Ona göre mutluluk, insanın çevresiyle ilgilidir. Çoğunluğun faydasına olan doğru eylemdir, haz verici ve mutlu edicidir.

D. Varlığın Oluşu Sorunu

Hegel

Hegel’in “Gerçek bütündür.” ve “Akılsal olan gerçek, gerçek olan akılsaldır.” yargıları; Hegel felsefesinin hem başlangıcı hem de sonuçta vardığı yerdir. Hegel, bütün varlıkların tek bir özden bir yasa dâhilinde var olduğunu söyler. Bu tek öz farklı kavramlarla ifade eder; “Tanrı”, “geist”, “fikir”, “akıl”, “tin” ve “mutlak ruh”.

Tin, ilk başta kendiyile özdeş ve kendisi için varlıktır. Tin, bu aşamada kendini tanımamaktadır. Kendini tanıyabilmesi için kendi olmayanda kendini görmelidir. Kendi olmayan karşıtıdır. Tinin (tez) karşıtı (anti-tezi) doğadır. Tin ve doğanın çatışması bir uzlaşma ile (sentez) ile sonuçlanır. Bu sentez, insandır. Hegel’e göre insanlık tarihi, tinin kendini bulup tanımmasının zemini. Tinin kendini tanıması, üç adımlı, üç ögeli (tez-antitez-sentez) diyalektik yasanın sonucudur. Her sentez, yeni bir diyalektik sürecin başlangıcıdır.

Hegel bütün doğa, toplum ve insanın tarihini diyalektik süreç içinde gerçekleşen olaylar ve oluşumların tarihi olarak görür.

III. MS 18-19. Yüzyılda Felsefe Dil ve Edebiyat İlişkisi

Yayıncılıktaki gelişmelere de koşut olarak 18-19. yüzyıl felsefesi hem etkili anlatım biçimleri olarak edebi türlerden yararlanmış, hem de edebiyatı etkilemiştir. Yeni fikirlerin ortaya konulması ve aktarılmasında felsefi formların dışına çıkmış, genel olarak sanattan özel olarak edebiyattan yararlanılmıştır.

18. ve 19. yüzyıllar, bilim, sanat, siyaset, din ve felsefe gibi farklı alanlarda kitap, gazete ve dergilerin milli dillerde basıldığı, yayın çeşit ve miktarlarının ciddi düzeyde arttığı yüzyıllardır. Yayınların odağında akıl, deney, ilerleme, özgürlük, insan hakları, adalet ve eşitlik gibi kavramlar vardır.

15-17. yüzyıllarda Skolastik düşünceye ve Kilise egemenliğine karşı düşüncenin bağımsızlığını savunan felsefe, 18-19. yüzyıllarda ekonomik özgürlüğünü kazanan ve basın-yayını da etkili biçimde kullanan burjuvazinin halkın desteğini de alması ile birlikte, soyluların elinde olan devlet otoritesi karşısında bireyin özgürlüğünü savunmaya başlamıştır. Edebî eserler, felsefenin halk arasında yayılmasına etki eden en önemli alan olmuştur. Filozoflar, edebî eserler de kaleme almıştır. Dil ve edebiyat alanındaki yazarların eserlerinde de felsefenin etkisi görülür.

18-19. yüzyıl felsefesinin dil ve edebiyatla olan ilişkisi, ağırlıklı olarak Fransa olmak üzere bütün Avrupa’da görülür.

Fransa’da Voltaire, Montesquieu ve Rousseau gibi filozoflar, önemli felsefi eserler vermiştir.

Döneme damgasını vuran yayınlardan birisi de “Ansiklopedi” olmuştur. d’Alembert ve Diderot gibi yazar-düşünürlerin editörlük ve yazarlığı ansiklopedi ciltler halinde yayımlanmıştır.

Düşünsel ve eleştirel yayınların yanı sıra olay örgüsü içeren edebî türlerde de eser vermiştir. Voltaire’in “Candide” ve Rousseau’nun “Emile” romanları bunların tanınmış örneklerindendir.

Aydınlanmanın ruhuna uygun, felsefi içerikli eserlerdir. Yazarlar, eserleriyle kültürel etkileşime hız katmış; halkın aydınlanmasına katkı sağlamış ve bu çabalar da Fransız Devrimi’nin oluşmasında etkili olmuştur.

18-19. yüzyılın sonlarına edebiyatta “romantizm” akımı ortaya çıkmıştır. Romantizm; toplumun bütün sınıflarına hitap eden, duygu ve coşkunun önemli olduğu ve sade bir dilin kullanıldığı akımdır. Voltaire ve Rousseau gibi Fransız düşünürlerinin öncü olduğu romantizm 19. yy. Türk edebiyatı ve düşünce hareketini de etkilemiştir. Türk edebiyatında Namık Kemal, Ahmet Mithat, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit ve Ziya Paşa gibi önemli temsilcileri ortaya çıkmıştır.

Örnek soru 1:

1. Nedensellik ilkesini ussal olarak temellendirmek de tam tamına olanaksızdır. Nedensellik dediğimiz şey olgunun zorunlu olarak bir başka olguyla bağlantılı olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Oysa biz algının dışında herhangi bir şeyi gerçek sayabilecek durumda değiliz.

Parçada Hume aşağıdaki düşüncelerden hangisine karşı çıkmaktadır?

- A) Nedenselliğin inançtan kaynaklandığına
B) Doğanın düzenlilik içermediğine
C) İnsanın doğayı çözemeyeceğine
D) Nedenselliğin zorunluluk içerdiğine
E) Önyargıların insanı doğrudan uzaklaştırdığına

Çözüm:

Hume nedensellik ilkesinin ussal (akılsal-mantıksal) veya doğal bir zorunluluk içermediğini, sadece algısal alışkanlıklara dayandığını savunur.

Cevap D

Örnek soru 2:

2. Hume'a göre; duylara dayalı izlenimlerin sürekliliği ve tutarlılığı, zihinden bağımsız bir dünyanın var olduğu sanısını uyandırır. Oysa duyumlarımız zihnimizdeki izlenimlerden öte bir anlamı yoktur. İzlenimler ise zihinimizin dışındaki dünyaya ve nesnelere ilişkin herhangi bir kesinlik ifade etmez. Ne olaylar arasında nedensel bağlantıların ne de nesnelerin varlığının kanıtıdır.

Parçadan hareketle Hume'un aşağıdaki yargılardan hangisini savunduğu söylenebilir?

- A) İnsan bilgisinin kaynağı akıldır.
B) Nesnelerin oluşumu duyumlara bağlıdır.
C) Duyumlarımız ve nesneler dünyası tamamen örtüşür.
D) Nesnelerin nitelikleri bireylerin algı ve zihinlerine göre değişir.
E) Duyum, insan zihninden bağımsız bir dış dünyanın varlığının kanıtı olamaz.

Çözüm:

Hume duyumdan bize sadece izlenimlerin kaldığını, bu nedenle duyumun nesnelerin gerçekliğinin kanıtı olamayacağını savunur.

Cevap E

Örnek soru 3:

3. Locke'a göre, insan zihni, üzerinde duysal verilerin kendi şekillerini oydukları düz bir balmumu tableti gibidir. Doğumdan itibaren yaşam ilerledikçe daha çok izlenim kopya edilir. Duyumlar birleştirilerek daha karmaşık fikirler üretilir. Böylece boş bir kap gibi dünyaya gelen zihin, zamanla fikirlerle dolar.

Buna göre,

- I. İnsan bilgisinin gerçek kaynağı sezgidir.
II. İnsan bilgisi, fiziksel dünya ile sınırlıdır.
III. İnsan bilgisinin kaynağı duysal yaşantı ve deneyimlerdir.
IV. İnsan akıllı doğuştan bilgiye sahip değildir.
V. İnsanın varlık hakkında kesin bilgiler elde etmesi imkansızdır.

Locke'un bilgi anlayışına ilişkin yukarıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) II. ve IV.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

Çözüm:

Parçaya dayanarak Locke'un bilgi anlayışına ilişkin I., II. ve V. yargılara ulaşılamaz. Ancak "III. İnsan bilgisinin kaynağı duysal yaşantı ve deneyimlerdir." ve "IV. İnsan akıllı doğuştan bilgiye sahip değildir." yargılarına ulaşılabılır.

Cevap D

Örnek soru 4:

4. Hobbes da Locke da, devleti, toplumsal sözleşmeye dayalı yapay bir kurum olarak kabul eder. Ancak insanı bencil ve çıkarıcı bir varlık olarak gören Hobbes, can ve mal güvenliği dışında hiçbir insan hak ve özgürlüğünü tanımayan mutlak monarşik bir devlet fikrini savunur. İnsanın doğal durumda da iyi, uyumlu ve özgür olduğunu savunan Locke ise liberal bir devlet tasarısını savunmuştur.

Parçaya göre aşağıdakilerden hangisine söylenebilir?

- A) Filozofların devlet tasarımları ile insan anlayışları ilişkili ve tutarlıdır.
B) Filozoflar insan anlayışından bağımsız devlet tasarımları ortaya koymuştur.
C) Yeni Çağ filozofları yapay ve sözleşmeye dayalı devlet fikrinde İlk Çağ filozoflarıyla aynı görüştedir.
D) Devlet anlayışı tarihsel süreçte evrimleşmiştir.
E) Siyasal bir kurum olarak devletin neliği felsefenin diğer sorunlarından bağımsız bir sorundur.

Çözüm:

Parçada Hobbes'un monarşik, Locke'un ise liberal devlet teorisini savunmaları, insan anlayışındaki farklılığa dayandırılmıştır.

Cevap A

1. Husserl'e göre araştırma dürtüsü başka felsefelerden değil, şeylerden ve problemlerden yola çıkmalıdır. Bunun için tüm önkabullerden bağımsız olmalı, hiçbir şeyi kendiliğinden açık bir doğru olarak kabul etmemelidir. Bu nedenle Husserl, hiçbir dolaylama, sembolleştirme ve matematikselleştirme yoluna başvurmadan, modern epistemolojinin başlangıç noktası olarak "bilinç içeriklerinin bizim biricik bilgimiz" olduğu kabulünü koyar. Böylece bilinci doğallaştırma eğiliminde olan deneysel psikolojinin bilginin temeli olarak görülmesine karşı çıkan Husserl, bilincin ana yapısının araştırılması olan ve gerçekten evrensel ve a priori bir disiplin olan saf fenomenoloji olarak felsefenin her türlü bilginin temelini oluşturduğunu öne sürer.

Parçaya göre, Husserl'in amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sadece bilimsel bilgilere dayanmak
- B) Tüm bilinç içeriklerinden kuşku duymak
- C) Bilinç içeriklerinin nesnel dünyaya uygunluğunu test etmek
- D) Fenomenoloji yöntemiyle felsefeyi bilimlere de temel olacak kesin bir bilgi haline getirmek
- E) Bilinç içeriklerini kavramlar, kategoriler ve akıl ilkeleri olarak sınıflandırmak

2. Jaspers'e göre insan, özgürlüğü üzerinde düşündüğü zaman, onun bir armağan olduğunu algılar ve bir başına olmadığını farkına varır. Bu armağan, kaynağı ve temeli olarak nihai bir ufka işaret eder. Aşkınlığın varlığının bilincine de, sonluluğumuzun farkına vardığımız zaman erişiriz. Dünyanın kendisi de ötesindeki bir alana işaret eder. Aşkınlık, şu halde insanın kendisi sayesinde varolduğu bir kudretin iması veya işaretidir. Jaspers, "çepeçevre kuşatan" adını verdiği bu varlığın bir nesneymişçesine kavranamayacağını söyler. Varlığının ipuçlarıyla karşı karşıya gelen insan, onların izini sürmek veya görmezlikten gelmek açısından tamamen özgürdür. Ona ulaşmak bitmeyen, hep yeniden başlayan bir çaba ile olabilir.

Parçaya göre, Jaspers'in Tanrı anlayışına ilişkin aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Dünya, ötesindeki bir alana işaret eder.
- B) İnsan özgürlüğü, aşkın bir gücün armağanıdır.
- C) İnsan sonluluğunun farkına vardığında aşkınlığın da bilincine varır.
- D) İnsan aşkın bir varlığın ip uçlarının izini sürmek veya görmezlikten gelmekte özgürdür.
- E) Aşkın varlık insan düşünmesinin nesnesi olarak vardır.

3. Sartre'a göre, insanların mutlak "doğası" yoktur. Hepimiz doğaçlama yaparak yaşamak zorundayız. Bizler ne önceden belirlenmiş rolü, ne de elinde oyun metni ne de bize ne yapacağımızı fısıldayan suflörü olmadan sahneye bırakılveren oyuncular gibiyiz.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekleyici niteliktedir?

- A) İnsan doğasının çizdiği sınırlar içinde eylemlerde bulunur.
- B) Değişmeyen evrensel değerler ve yasalar vardır.
- C) İnsan seçim ve eylemlerinde özgürdür.
- D) İnsan önceden belirlenmiş kaderinin etkisindedir.
- E) Toplumsal koşullar, bireysel özgürlüğü kısıtlayıcı niteliktedir.

4. Sartre'a göre insanda varoluş özden önce gelir. İnsanın varoluşu bu dünyaya gelmişliği vardır ve insan özünü kendisi yaratır. Tanrı var ise eğer, insanın özü de var demektir ve bu öz varoluştan önce gelir. Başka bir deyişle Tanrı varsa özgürlük yok demektir ve insan kendi özünü oluşturma olanak ve gücünden yoksundur. Bu imkan ve gücün varolabilmesi için Tanrı'nın varolmaması gerekir.

Sartre, Tanrı'nın varolmadığı görüşünü aşağıdakilerden hangisine dayandırmıştır?

- A) İnsanın kendi özünü kendi karar ve eylemleriyle kendisi belirleyen bir varoluş olmasına
- B) İnsanın ihtiyaç duyduğu ahlaki değer ve ilkeleri Tanrı olmadan da belirleme gücünün olmasına
- C) Her insan için bağlayıcı ve evrensel bir ahlak yasasının olmamasına
- D) Ahlaki değer ve kuralların insanın özüne aykırı olmasına
- E) İnsanın kendi kendini gerçekleştirmeye yeterli varlık olmamasına

5. K. Popper'in "Ben yanlışmış olabilirim ve sen haklı olabilirsin ve ortak çaba sonucunda belki doğruluğa biraz daha yaklaşabiliriz." sözü aşağıdaki yargılardan hangisiyle çelişir?

- A) Doğruya ulaşmak farklı düşünen kişilerin ortak çabalarıyla mümkündür.
- B) Tartışma ve eleştiri ortak ve genel kabul gören doğrulara ulaşmanın bir aracıdır.
- C) Tartışma, kişiyi geliştiriyor ve kişi kazanıyorsa yararlıdır.
- D) Tartışma bir monoloğa dönüşmemeli, karşılıklı fikirlerin çatışması ile doğruya ulaşmayı sağlamalıdır.
- E) Tartışma bizi doğruya yaklaştırabilir ve doğruya yaklaştırdığı ölçüde değerlidir.

6. Mantıkçı pozitivistlere göre, bilimin yapısını ve işleyişini anlamak ve açıklamak için bilim adamlarının içinde yaşadığı kültürü, çağı ve toplumu, inanç ve kabullerini bilmeye gerek yoktur. Bu nedenle bilim felsefesi, bilimi anlamak istiyorsa bilimsel metinleri dilsel açıdan, mantık aracılığıyla çözümlemelidir.

Mantıkçı pozitivistlerin bu yaklaşımının temelinde aşağıdakilerden hangisi vardır?

- A) Bilim adamının araştırmalarında kişisel tutum ve görüşlerinden etkilenmesi
- B) Bilimin nesnel olması
- C) Bilimsel etkinliklerin öznel olması
- D) Bilimin insandan bağımsız bir iç işleyişinin bulunmaması
- E) Bilimsel araştırmalarda kişisel kabul ve değerlerin etkili olması

7. Mantıkçı pozitivistler, özellikle Tanrı'nın varlığına, ruhun ölümsüzlüğüne, varlığın özüne ilişkin önermelerin olgusal ve somut bir içerikten yoksun olmalarından dolayı, bu tür fizik ötesi konularla ilgilenmenin gereksizliğini savunmuşlardır. Onlara göre, felsefe, doğaüstü konularla ilgili spekülasyon sistem arayışlarını terk ederek bilimle ilgilenmelidir. Böylece, bilimsel bilgileri, kavram, teknik ve yöntemleri çözümleyerek, doğru ve kesin bilgilere ulaşılmasına da yardımcı olacaktır.

Parçaya dayanarak felsefe hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefenin tek işlevi bilime yardımcı olmak, hizmet etmek olamaz.
- B) Felsefe nesnelerin yapısını ve gerçek doğalarını ortaya çıkarmalıdır.
- C) Felsefe metafizik arayışlardan kaçınarak bilimin daha açık ve kesin hale gelmesine katkı yapmalıdır.
- D) Felsefe de, bilim gibi deneysel yöntemi kullanan olgusal içerikli bir disiplin olmalıdır.
- E) Felsefe akla dayalı ve mantıksal tutarlılığa önem veren bir düşünme etkinliği olmalıdır.

8. Bilimi bilim adamları topluluğunun bir etkinliği olarak açıklayan Kuhn'a göre, bilimsel devrimler mevcut paradigmanın yetersizliğinin ortaya çıktığı bunalım dönemleri sonrasında gerçekleşir. Yeni keşifler de bu bunalımı aşmak için devrimsel düşüncesinin sonuçları olarak ortaya çıkar.

Aşağıdakilerden hangisi bu görüşe paraleldir?

- A) Mutlak doğrular her durumda geçerlidir.
- B) Evrensel yasaların tümü henüz keşfedilmemiştir.
- C) Keşifte bulunmak için siyasal kuramlardan bağımsız olmak gerekir.
- D) Bazen bilimsel kalıplar gelişmenin önünde engel olabilirler.
- E) Ülkenin çıkarı için bilimden vazgeçilebilir.

9. 19. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen, 20. yüzyıl felsefesini derinden etkileyen Nietzsche (Öl.1900), ilk olarak 1882'de "Şen Bilim" adlı kitabında, hemen sonra da 1883'teki ünlü "Böyle Buyurdu Zerdüş" adlı eserinde "Tanrı öldü." der. Devamında temel sorununu şöyle ortaya koyar: "Şimdi nereye gidiyoruz? Bütün güneşlerden uzağa mı? Durmadan düşmüyor muyuz? Öne, arkaya, sağa, sola, her yere düşmüyor muyuz? Hâlâ bir yüksek ve alçak kavramı var mı? Sonsuz bir hiçlik içinde aylak aylak dolaşmıyor muyuz? Yüzümüzde boşluğun nefesine duyumsamıyor muyuz? Hava şimdi daha soğuk değil mi? Geceler gittikçe daha fazla karanlıklaşmıyor mu? Tanrı öldü! Tanrı öldü! Onu öldüren biziz!"

Parçadan hareketle aşağıdaki yargılardan hangisi söylenemez?

- A) Modern toplum eylemler için ölçüt ve amaç olan değerleri kaybetmiştir.
- B) Modern toplum bir değerler bunalımı yaşamaktadır.
- C) Değerlerin yitiminden kaynaklanan bir çeşit nihilizm yaşanmaktadır.
- D) Birey ve toplum yön­süz ve dayanaksız kalmıştır.
- E) Değerleri yeniden değerlendirecek güçlü ve özgür insanlara gereksinim vardır.

1, 2 ve 3. soruları Aristoteles'in Nikomakhos'a Etik adlı eserinden alıntılanan bu parçaya göre yanıtlayınız:

Biri düşünce, diğeri ise karakter erdemi olmak üzere iki tür erdem vardır. Bunlardan düşünce erdemi daha çok eğitimle oluşur ve gelişir, bu nedenle de deneyim ve zaman gerektirir; karakter erdemi ise alışkanlıkla edinilir. ... Üzerinde durduğumuz sav, her ne kadar böyle bir sav ise de onu desteklemeyi denemeli. İlk güç ve sağlık konusunda gördüğümüz gibi "Bu tür şeyler, doğal yapıları gereği eksiklik ya da aşırılık yüzünden bozulur." savını araştıralım. Nitekim aşırı ve eksik yapılan beden eğitimi gücü yıpratır, aynı şekilde içecek ve yiyecekler çok fazla ya da çok az olduğu zaman sağlığı bozar; dengeli olduğu zaman ise sağlığı meydana getirir, artırır ve korur. Ölçülülük, yığıtlık ve öteki erdemlerde de bu böyledir. Her şeyden kaçan, korkan ve hiçbir şeye dayanamayan korkak; hiçbir şeyden korkmayan, her şeyin üzerine giden cüretli olur. Aynı şekilde her hazzı tadan ve hiçbirinden uzak kalmayan haz düşkün, yabani gibi hepsinden kaçan ise duygusuz olur. Ölçülülük de yığıtlık de aşırılık ya da eksiklik yüzünden bozulur, orta olma ile korunur. ... O hâlde karakter erdeminin orta olma olduğu ve ne şekilde orta olduğu: Biri aşırılık öteki eksiklik olan iki kötülüğün ortası olduğu ve etkilenimlerde ve eylemlerde ortayı hedef edinmekle böyle olduğu yeterince belirtilmiş oldu. Bu nedenle erdemli olmak güç iştir. Her şeyde ortayı bulmak zor iştir. (...) Öfkelenmek, para vermek ve harcamak herkesin yapabileceği kolay bir şeydir ama bunların kime, ne kadar, ne zaman, niçin, nasıl yapılacağı ne herkesin bileceği bir şey ne de kolaydır. Bunları iyi yapmanın ender, övülesi, güzel bir şey olmasının nedeni de bu. Bunun için Kalypso'nun öğütlediği gibi ortayı arayanın önce ona daha karşıt olandan uzak kalması gerekiyor. ... Nitekim uçlardan biri ötekinden daha çok yanlışa götürür; ortayı bulmak ise son derece güç olduğundan derler ki ikinci yol olarak en az kötü olanları seçmek gerekir. (...) Bu da bizim nelerden haz aldığımızdan nelerden acı duyduğumuzdan anlaşılacaktır. Öyleyse kendimizi bunlara ters yöne çekmemiz gerekli, eğri odunları düzelterlerin yaptığı gibi isabetsizlikten çok uzaklaşmakla ortaya ulaşacağız.

1. Aristoteles'in "altın orta" düşüncesinin dayanakları arasında;

- I. Karakter erdeminin kökeninde yer alması
- II. Aşırı olan her şeyin zararlı hale gelmesi
- III. Karakterce güçlü kişilerin hazları da sonuna kadar yaşaması
- IV. Sıradan eylemlerin insana haz vermemesi

yukarıdakilerden hangisi yer alır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) II ve IV
- E) III ve IV

2. Metinde karakter erdemi kavramıyla anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Duygu ve tutkulara egemen olma
- B) Doğru bilgiye ve bilgeliğe dayalı davranma
- C) Yaşamda ve ilişkilerde güzel olanı ortaya çıkartma
- D) Davranışlarda yetersizlik ve aşırılıklardan kaçınma
- E) Kişiyi hazzı ulaştırıcı davranışlarda bulunma

3. Metinde altı çizili yerde belirtilmek istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Davranışlarda doğru ortayı bulmanın herkesin başarabileceği kolay bir iş olmadığı
- B) Altın ortanın düşünsel çaba ve çalışma gerektiren entelektüel ve eylemsel temel ilke olduğu
- C) Aşırılıklardan kaçınmanın erdem için yeterli olduğu
- D) Ölçülü olmayan eylemlerin kişiyi mutsuz edeceği
- E) Bilgelik ve eylemin ayrılmaz bir bütün olduğu

4. ve 5. soruları aşağıdaki parçaya göre yanıtlayınız.

Antik Yunan felsefesinin yedi bilgesinden biri ve ilki olan Thales, doğayı incelemeye başladığında neyin gerçekte var olduğunu araştırmıştır. Varlıkların sürekli oluş ve yok oluş içerisinde sürekli değiştiğini gözlemler. Her şey sürekli bir değişim halindedir. Bu çokluk ve değişimin arkasında kalıcı ve değişmeyen bir gerçekliğin olması gerektiğini düşünür. Thales'e göre, varlığın kendisinden türediği arkhe, sudur.

4. Thales felsefenin aşağıdaki temel sorularından hangisine cevap vermemiştir?

- A) Varlık değişir mi?
- B) Gerçekte bir varlık var mıdır?
- C) Varlık birlik mi, yoksa çokluk mudur?
- D) Varlığın kendisinden türediği ilk unsur nedir?
- E) Varlıktaki değişim nedensel mi, yoksa ereksel midir?

5. Thales felsefesi hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Su; evrendeki çokluğun temelindeki birliktir.
- B) Su; varlıkların tümünün nedeni, ilk maddesidir.
- C) Su; değişen her şeyde değişmeden varlığını sürdürendir.
- D) Su; varlıkların kendi özlelerindeki amaca doğru değişmesinin nedenidir.
- E) Suyun soğuduğunda buz, ısındığında ise buhar olması suyun tüm varlıklarda farklı biçimlerde var olduğunu gösterir.

6. ve 7. soruları aşağıdaki parçaya göre yanıtlayınız.

Batı Skolastik düşüncesini oluşturan Hristiyanlıkla Grek düşüncesinin birleşimi, İslam düşüncesinden sadece biçimsel yönden değil özsel yönden de derin biçimde etkilenmiştir. Patristik Dönem'e ait kilise teolojisi Platoncu yapıda olup St. Augustinus'un fikirleri 12. yüzyıla dek egemen olmuştur. Grek metinlerinin Arapça versiyonlarıyla İslam düşünürlerinin özgün eserleri ve yorumları Batı'ya ulaştığında ise Grek düşünce dünyasına ait bilgiler büyük bir zenginleşmeye yol açmış ve Platon'a karşı olan ilgi Aristoteles'e doğru yön değiştirmiştir. Ancak Aristoteles metinleri arasında farklılıklar olmuş ve Arapça çevirilerde sürekli bulanıklıklar olmuştur. Yine de orijinal Grek metinlerine sadık kaldıkları için Arapça kaynaklar değerini kaybetmemiş ve böylesine geniş ve değerli olan Arapça literatür 13. yüzyılda Batı'nın çalışmaları ve gelişiminde bir temel oluşturmıştır. Bu temel üzerinden öncelikle eğitim kurumu olarak manastırların yerini üniversiteler almış, sonra Aristoteles keşfedilmiş ve en sonunda da Dominiken ve Fransisken rahiplerinin verimli çalışmaları ortaya çıkmıştır. Paris ve Oxford üniversiteleri teoloji ve felsefede uzmanlaşırken İtalya; tıp ve hukuka ağırlık vermiştir. 13. yüzyılda hemen hemen tüm İslam kaynaklarına İspanya ve Kuzey Afrika yoluyla sahip olan Batı, Patristik Dönem çalışmaları, Boethius'un Platon ve Aristoteles'e ait ilk çevirileri ile Arapça eserlerden oluşan bir birleşim meydana getirmiştir.

6. Parçada çeviri faaliyetlerinin Hristiyan Felsefesine etkisi aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirilmiştir?

- A) Yüzeysel ve kurumsal
- B) Teorik ve özsel
- C) Biçimsel ve özsel
- D) Özsel ve kurumsal
- E) Karşılıklı ve yüzeysel

7. Parçaya dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Hristiyan felsefesi, çeviriler aracılığıyla derin bir değişim sürecine girmiştir.
- B) Hristiyan felsefesi, çeviriler sonucunda Platoncu karakterden çıkarak Aristoteles'i keşfetmiştir.
- C) Manastır eğitiminden üniversitelere geçişte çeviriler etkili olmuştur.
- D) Çeviriler sadece teoloji ve felsefe değil, tıp ve hukuk gibi farklı alanlarda da etkili olmuştur.
- E) Arapçadan yapılan çevirilerin etkisi yüzeysel ve geçici olmuştur.